

Fig. 1. Kirken set fra sydvest med »Krosalen« fra 1834 i forgrunden (s. 3147). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *The church seen from the south west with the inn from 1834 in the foreground.*

VESTER SKERNINGE KIRKE

SALLINGE HERRED

Stednavnet (Vester) Skerninge (»Schærninggæ«) optræder første gang 1418.¹ Kirken omtales indirekte 1496, da Hans Bygh, »Præst i Skerninghe«, nævnes i et skøde;² første egentlige omtale af kirken findes i oversigten over landehjælpen 1524–26, hvor Vester Skerninge (»Vestærskærning«) bidrog med 15 mark, hvilket var en tredjedel mere end henholdsvis Diernæs (s. 2935) og Åstrup (s. 3077).³

1574 arvede Claus Bryskes enke, Birgitte Banner til Flinholm (Hundstrup Sogn), 13 gårde i Vester Skerninge, som svarede skyld til kirken;⁴ endnu 1589 havde kirken tilknytning til Flinholm, da Knud Bille (†1592) var »Kirken plictige, opbær Kornet (2 eller 2½ hundr. Dr.)«. 1647 ansøgte Falk Gøye (†1653) til Hvidkilde om *patronatsret* til bl.a. Vester Skerninge Kirke.⁶ Frands Lykke modsatte sig dog dette, da hans herregård Rødkilde lå i anneks sognet Ulbølle,⁷ og det er uvist, om sagen kom videre. 1660 mente Kaj Lykke sig berettiget til *kaldsretten* til Vester Skerninge og Hundstrup sogne (jf. Øster Skerninge, s. 1963).⁸

Kirken synes at have været i kongens eje, indtil patronats- og kaldsret i et skøde fra 1674 overførtes til Anna Margaretha von Götzen (†1684), enke efter Jørgen Schulte til Finstrup (jf. Diernæs s. 2935).⁹ 1688 købte ejeren af Skjoldemose, etatsråd Niels Krag til Egeskov, Vester Skerninge og Ulbølle kirker med tiende og patronatsret fra generalfiskal Jørgen Landorph.¹⁰ Herefter hørte patronatsretten under Skjoldemose indtil 1846, hvor sognepræst Christian Hornemann Bredsdorff købte kirken.¹¹ Ved hans død 1848 overtog enken Elise Bolette Møller,¹¹ og ejerskabet forblev hos deres efterkommere, indtil kirken overgik til *selveje* 1931.¹²

Anneksforhold. Efter reformationen var Vester Skerninge anneks til Ulbølle. Ved kongeligt brev af 1573 bevilgedes tilladelse til at lade præsten flytte til Vester Skerninge, som dermed ville blive hovedsogn;¹³ dette lader dog til først at være trådt i kraft på et tidspunkt mellem 1589 og 1593.¹⁴ Ulbølle er fortsat anneks sogn sammen med Hundstrup, som blev anneks 1970.¹⁵

Fig. 2. Luftfotografi af kirken set fra sydvest. Foto Sylvest Jensen 1950. – *Aerial photograph of the church seen from the south west.*

Præsteforhold. 6. april 1632 bevilgedes sognepræst »Jens« (Iver) Lauritsen Struch 1 rdlr. fra kirkerne i Fyns

Fig. 3. ★Blyplade med initialer og årstal (s. 3146). I NM. Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Lead plate with initials and date.*

Stift til genopbyggelsen af den nedbrændte præstegård.¹⁶ Året forinden blev samme rost for »Gudsfrigtighed, Lærdom og Skikkelighed«.¹⁷ 1639 beskyldte hustruen ham imidlertid for 'drukkenskab, ægteskabsbrud, brutalitet og vantro'.¹⁸ Struch klarede frisag, men blev atter 1641 beskyldt for dårlig karakter, da han i en strid med bonden Hans Kjærgård på dennes dødsleje hævdede, at både bonden og godsejer Jørgen Brahe stod i gæld til ham: » (...) da skal I vide, at saa mange Bier, som I skyldte mig for, for eders forrige Husbonde, saa mange Djævlé skal føre eders Sjæl og levere den udi Helvede«.¹⁹ Efter vidnesbyrd blev Struch straffet med at betale 50 daler til de fattige, og biskoppen mindede ham om 'at leve som en værdig kirkens tjener, hvis han ikke ville fjernes fra embedet'.²⁰

Fund. Under arbejdet med norddørens udvendige blotlæggelse 1989 (s. 3153) fremkom i fyldlagene i tilmurings bund en række genstande, der 2012 tilkom Nationalmuseet. Mest interessant er en ★plade af bly med initialerne »W S« (Vester Skerninge?) og årstallet 1647 (fig. 3),²¹ der kan have været fæstnet på et skrin(?) til opbevaring af kirkens dokumenter. Årstallet kan ikke udelukkes at skulle ses i relation til kirkens mulige ejerskifte (jf. ovf.). Derudover fandtes to mønter, den ene tilsyneladende en hulpenning fra 1428, den anden ubestemmelig, begge dog formodentlig bortkommet, samt en række andre fund.²²

Kirken ligger østligst i den langstrakte landsby, hvor bebyggelsen er koncentreret omkring landevejen mellem Svendborg og Faaborg. Den havede beliggenhed på en helt eller delvist kunstigt anlagt banke²³ fremhæver kirken som kronen på værket i et enestående og sjældent velbevaret fynsk landsbymiljø, der omfatter kroen med tilhørende bygninger samt præstegården på nord-siden af Fåborgvej, alt undtagen kirken i stråtekt bindingsværk. Ældst af de stråtekte bygninger er den ad flere omgange ud- og ombyggede præstegård, hvis ældste dele kan henføres til 1600-tallets anden halvdel. Fra kroens grundlæggelse 1772 stammer endnu det bagvedliggende anneks, mens den nuværende hovedlænge med trefagsgavlkvist over hovedindgangen er fra 1806; nord for Krovej, der udgør landevejens gamle forløb før omlægningen i midten af 1920'erne (jf. fig. 8), ligger »Krosalen«, en gammel staldbygning fra 1834 (jf. fig. 1), mens de vest for kroen beliggende bygninger er fra o. 1850. Kroen blev fredet allerede 1918 i forlængelse af bygningsfrednings-

lovens vedtagelse samme år, mens en fredning af de øvrige huse gennemførtes 1944.²⁴

Hegn og indgange. Kirkegården har bevaret de gamle grænser mod nord og vest, hvor landevejens forløb har vanskeliggjort udvidelser, hvori- mod etapevise inddragelser er foretaget mod øst og syd, hvor terrænet jævner ud. En tilsigtet planering o. 1839²⁵ indebar således inkorporeringen af hospitalets nordre jordlod, der tidligere havde hørt til kirkegården, men som med hospitalets oprettelse 1778 var indhegnet og udlagt til dyrkning for fire fattiglemmer (jf. ndf.). Haven, der henlå øde siden 'året før', hvor de fattige rømmede hospitalet, var adskilt fra kirkegården ved en lav vold, der altså ønskedes sløjfet. Kirkegårdsudvidelsen var nødvendig, idet byens indbyggertal siden hospitalets oprettelse 'næsten var fordoblet', hvorfor kun få ledige gravpladser var tilbage.²⁶

1861 blev der atter tillagt et stykke jord, der 1863 ønskedes forsynet med de fornødne gange, men som 1867 måtte drænes.²⁷ 1917 blev der

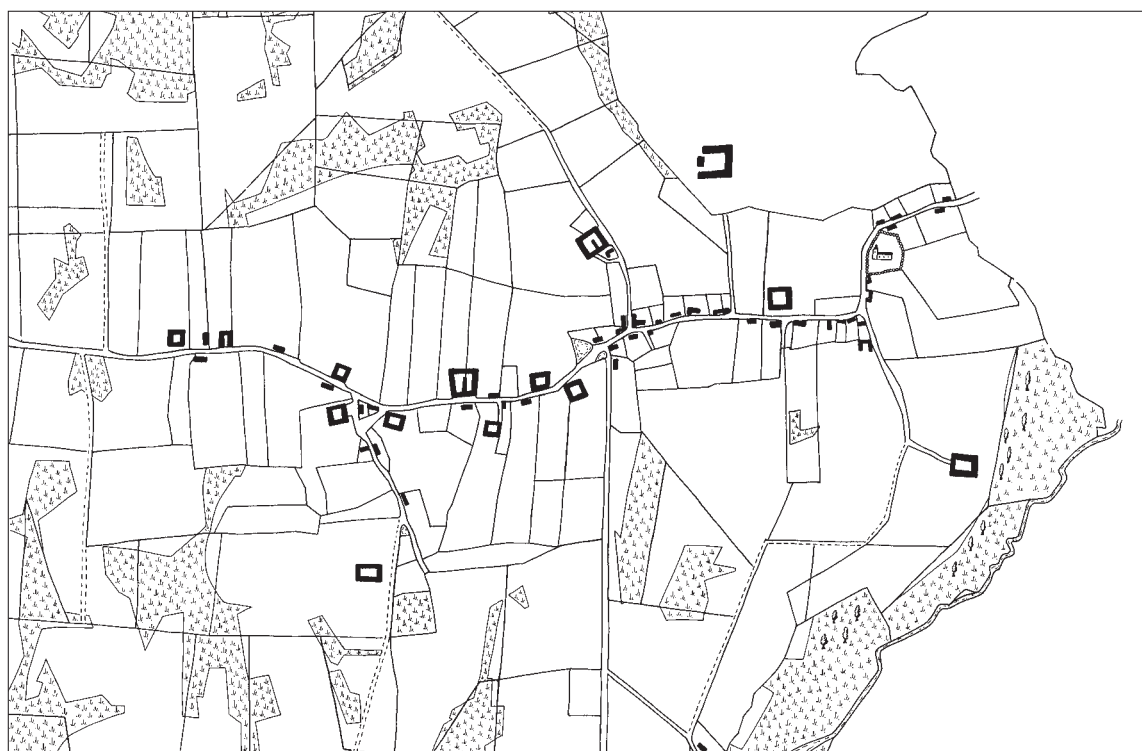

Fig. 4. Matrikelkort. 1:10.000. Målt af Hans Madsen 1811, tegnet af Freerk Oldenburger 2020. – Cadastral map.

Fig. 5. Kirkegårdsportal (s. 3148). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Churchyard gate*.

truffet foranstaltninger til en udvidelse af kirkegårdens areal svarende til '3 á 4 skæpper land',²⁸ hvilket skulle finde sted mod syd eller øst eller begge steder; udvidelsen blev muligvis først foretaget to år senere.²⁹ 1932 var endnu en udvidelse foretaget,³⁰ og 1935 var kirkegården i 'smuk vedligeholdelsesstand'.³¹

Mod vest udgøres hegnet af et stendige, mens forløbene mod nord, øst og syd består af støbte kampestensmure, den søndre glatpudset og gråmalet på ydersiden. Mod øst er der endvidere en tæt bevoksning langs fronten, mens en naurhæk og en række ældre asketræer supplerer hegnet mod henholdsvis nord og vest. Kampestensmuren er første gang nævnt 1589, hvor den nogle steder var nedfalden.⁵ En murermester reparerede 1663 49 favne af kirkegårdsmuren, hvortil anvendtes kalk og 600 tagsten.³² 1863 var kirkegården helt omgivet af kampestenshegn,³⁰ og 1879–80 ønskedes digets sydøstre hjørne 'oprettet' og stensat ind mod 'hospitalets have'.³³ 1930 blev diget omsat fra porten til nødtørftshuset,³⁰ og 2003 blev det gamle dige mod øst – nu beliggende på kirkegården – reetableret og hækken fjernet.³⁰

Hovedadgangen er fra vest ad en mod syd forskudt, muret portal af munkesten; indgangen omfatter en spidsbuet køreport, hvortil der mod nord knytter sig en senere, dog før 1863 tilføjet gangport af små teglsten, udformet som en formindsket kopi af køreporten (fig. 5). Sidstnævnte, der bærer kendeligt, senmiddelalderligt præg, er falset mod kirkegården og afdækkes af en aftrappet kam med udad hældende vingetegl; åbningen, hvis helstensstik på ydersiden ledsages af et prydskefte af løbere, flankeres af aftrappede rudefriser og kronen på midterste kam af et savskifte. På den østvendte side, hvor prydskeftet er fraværende, beriges hver af de brynde kamme af savskifter.

Åbningerne lukkes nu af sortmalede smedjærns låger, men højtstående stabler og huller til stængebomme vidner om, at adgangsforholdene i tidens løb er ændret (jf. ndf.).

1664 blev en ny $\dagger$ port til kirken udfærdiget 'gennem kirkemuren'; til arbejdet anvendtes træ, hængsler og stabler.³⁴ 1863 var indgangen i vest lukket med en dobbeltfløjet bræddeport og en dør i ganglågen, men 1871 blev fløjene udskiftet med 'passende gitterport og tilsvarende låge' – muligvis de nuværende.³⁰

To yderligere indgange i søndre kirkegårdsmur har kørelåger og en ganglåde svarende til vestindgangens, her dog ophængt i granitpiller.

†*Kirkerist*. 1669 blev der anskaffet en ny rist i stedet for den, 'de svenske borttog'.³²

Bygninger på (og ved) kirkegården. På den søndre del af kirkegården er 1922 opført et *ligkapel*, skænket af byens farverige apoteker og bogsamler Albert E. Sibbern og tegnet af den fremtrædende *Bedre Byggeskik*-arkitekt Harald Nielsen (fig. 6 og 25).³⁵ Bygningen, der nu anvendes til andre formål, er af røde normalsten med tegltag og opført over en rejst kampestenssyld med gavle i øst og vest. Flankemurene, der afsluttes af falsgesims, har hver tre støttepiller, de yderste i forlængelse af gavlene, hvorimellem murene har små, korsformede åbninger; gavlene prydes øverst af et korsrelief. Indgangen i vest er udformet som en falset rundbueportal med kragbånd og en ti skifter høj 'slutsten', der i mindre størrelse er gentaget som opdelende element på østgavlens cirkulære vindue. Kapellets indre overdækkes af et pudset tøndehvælv af træ, hvis vederlag har form som en tre skifter høj, profileret udkragning, mens gulvet er belagt med klinker. På den murede katafalk var indsat et »Glas med indlagte Billeder af samtidige Mænd og Kvinder i Sognet.«³⁶ Bygningens svage

Fig. 7. Dannebrogflag ved Niels Jensens gravsted (s. 3150). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Danish flag at Niels Jensen's grave.*

fundering, særligt ved det nordøstre hjørne, har resulteret i flere sætningsskader og nødvendiggjort gentagne reparationer, senest 2002.³⁰

Syd for kirkegården ligger en grundmuret *graverbygning* opført før 1968. Bygningen blev renoveret 1995, hvor også et *redskabsskur* af pro-

Fig. 6. Tidligere ligkapel, opført 1922 (s. 3149). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Former mortuary chapel, built in 1922.*

filbrædder blev bygget øst herfor. Ved siden af dette er 2018 opført pastoratets *sognehus* (Dolmer Arkitekter, Vester Skerninge), et grundmuret og vinkelformet anlæg, hvis vinduer øverst i trekantgavlene er udformet som hjulkors, kirkens logo. Alle bygninger er som kirken hvidkalkede med rødt tegltag.

En af menighedsrådet 1952 anskaffet udlejningsejendom nord for kirkegården, Fåborgvej 9, blev frasolgt 1999.

†*Bygninger.* En *kirkelade* var 1589 i 'ond' tilstand, idet den 'faldt ned'.⁵ 1664 var laden af kamp og atter nedfalden, betegnet 'ubrugelig' og afhændet til sognepræsten, der dog skulle svare en årlig jordskyld;³⁴ 1665 var laden meget brøstfældig.³⁴ Et *hospital* beliggende ved kirkegårdens sydvestre hjørne blev 1778 stiftet af kirkens ejer, Sophie Justdatter Juel Kragh, enke efter Niels Krag til Egeskov (jf. s. 2218).³⁷ Bygningen, der rummede fire lemmer, to mænd og to kvinder af Skjolde-

mose Gods, var af kampesten med gavle i nord og syd, idet den vestvendte facade mod landevejen dog var af bindingsværk.³⁸ I den sidste tid henstod hospitalet, som ovf. nævnt, periodevis ubeboet, hvorfor stiftelsens jordlod o. 1839 var tillagt kirkegården; bygningen, der kunne formodes at være den gamle kirkelade, blev nedrevet 1898 (jf. fig. 8). 1915 blev et *kulhus* fornyet i forbindelse med opførelsen af et *nødtøjsthus*, hvis facade flugtede med den sydlige kirkegårdsmur.³⁰

Gravskik. I lighed med eksempler ved Dier-næs Kirke (s. 2939) er der ved krigsveteranen Niels Jensens gravsted på den sydlige del af kirkegården opstillet et Dannebrogssflag til markering af gravlagtes medlemskab af »De danske Vaabenbrødre«.³⁹ Det med rødt-hvidt bemalede splitflag bærer afdødes initialer samt årstallet 1864 (fig. 7). Nord for kirken er i nyere tid anlagt en urnekirkegård med brolægning af form som et hjulkors (jf. fig. 24).

Fig. 8. Kirken set fra sydvest før landevejens omlægning o. 1920 (s. 3147). I kirkegårdens sydvestre hjørne ses muligvis en rest af det o. 1898 nedrevne †hospital (s. 3150). Foto i Egebjerg Lokalhistoriske Arkiv. – The church seen from the southwest before the relocation of the road around 1920. In the south west corner of the cemetery, a remnant of the †hospital demolished o. 1898 may be seen.

Fig. 9. Ydre set fra syd. Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Exterior seen from the south.*

BYGNING

Kirken er en langhusbygning, hvis kerne udgøres af et romansk skib, hvoraf vestenden er ombygget i senromansk tid. Koret afløste o. 1441–46 det oprindelige, og en sengotisk datering gælder også våbenhus og tårn, sidstnævnte muligvis opført i to tempi. Kirken er orienteret solret.

Kirkens romanske *grundplan* omfatter et rektangulært skib samt et nu forsvundet, men formentlig kvadratisk *†kor* øst herfor. Skibets udstrækning mod øst er markeret ved lodfuger i langhusets mure og vægge, hvorimod den vestre afslutning er sløret af vestendens senere ombygning. Skibets oprindelige plandimensioner har dermed udgjort ca. 15×10 m i udvendige mål.

Materiale og teknik. Murene hviler på et kampestensfundament, der er gravet ned i den helt eller delvist kunstigt anlagte banke;²³ materialet er *rå kamp* i facader og bagvægge med anvendelse af *frådsten* i hjørnerne.⁴⁰ Hjørnekæderne af frådsten

er nu kun bevaret mod øst, hvor de i den søndre mur omtrent ud for korbuen anes under hvidtekalken. Af den oprindelige *†triumfmur* er rester af ‘fortandinger’ synlige i bagvæggene (fig. 31).

†Døre og vinduer. Kirkens oprindelige døre ændredes med ombygningen i senromansk tid (jf. ndf.), og af dørene er derfor kun en mulig overleveret bevaret i form af en reliefsmykket granitsten (142×32 cm), der nu er placeret i våbenhuset (fig. 15 og 70). Den forvitrede udsmykning, et centreret kors flankeret af palmetter, er groft udført på stenens glatte kløvflade, hvorimod kanter, ender og bagside beskriver blokkens naturlige krumning.

Af kirkens oprindelige vinduer er kun et enkelt i skibets sydside synligt, genfundet og fritlagt 1989 (fig. 9, 12 og 14). Vinduet, der blev overflødiggjort med hvælvets opførelse, fremstår nu som en udvendig, ca. 75 cm bred og 150 cm høj niche med rundbuet stik af munkesten. Den vestre karm og stikket er formentlig ombyggede ved senere lejligheder, måske allerede i senromansk

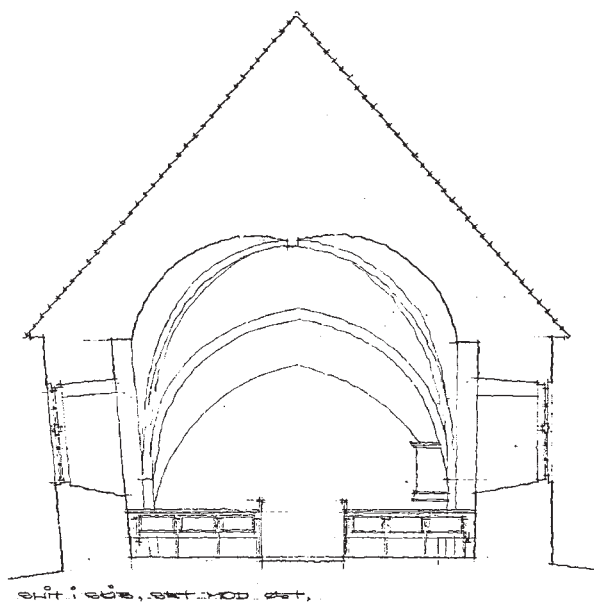

Fig. 10. Tværnsnit gennem skibet set mod øst. 1:150. Målt og tegnet af Lehn Petersens Tegnestue 1995. – Cross section through nave looking east.

tid, mens den vestre vange synes yderligere beskåret ved indsættelsen af et yngre vindue. I det indre var lysningens buestik på et tidspunkt ændret til spidsbuet form.⁴¹

Senromansk ombygning. En større ombygning i senromansk tid var formentlig foranlediget af et vedligeholdelsesarbejde, der meget vel skyldtes sætningsskader grundet terrænets bratte fald vest for kirken. Ombygningen omfattede de vestligste ca. 6,5 m af skibets nordside inklusive norddøren, hele vestgavlen samt sydvesthjørnet og syddøren. Syddørens fornyelse synes dog snarere at være æstetisk betinget, eftersom en del af den oprindelige kampestenmur er bevaret vest for våbenhuset. Mest omfattende var arbejderne ved vestgavlen, der helt fornyedes i en tyndere form. En rest af den oprindelige mur er dog bevaret i skibets hjørner, hvor de dækkes af de senere hvælpiller (s. 3158). Langmurene synes derimod blot at være skalmurede i det ydre, og ved nordvesthjørnet opførtes i flugt med vestgavlen en *støttepille*, der ligesom sydvesthjørnet understøttes af en kraftig marksten.⁴² Ombygningens primære materiale er røde og enkelte gule munkesten i munkeforbandt, bedst observeret i gavltrekanen, hvis nedre del endnu er intakt; denne del fremstod med glat facade uden dekorationer (jf. fig. 22).

Kirkens senromanske *syddør* fungerer endnu som indgang, mens norddøren er blændet. Først-

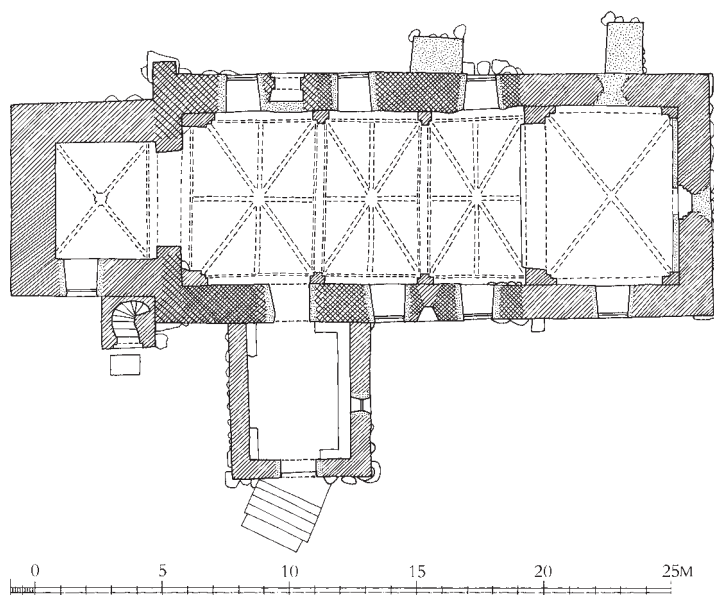

Fig. 11. Plan. 1:300. Målt af Niels Turin og Ejnar Mindedal Rasmussen 1919, suppleret og tegnet af Anders C. Christensen 2020. Signaturforklaring s. 9. – Plan. Key on p. 17.

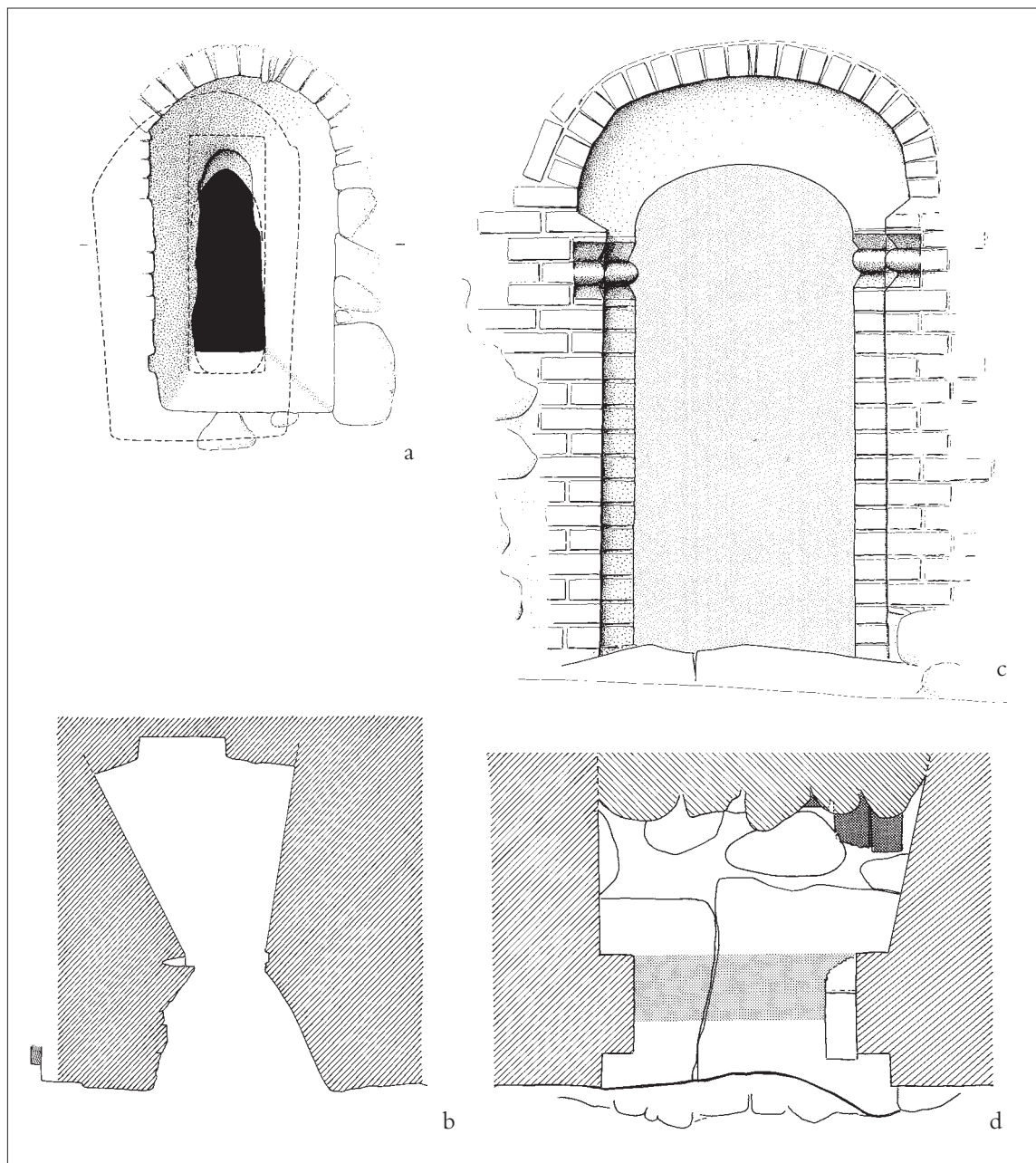

Fig. 12-13. 12. Opstalt (a) og plan (b) af romansk vindue i skibets sydside (s. 3151). 1:30. 13. Opstalt (c) og plan (d) af senromansk norddør (s. 3158). 1:30. Målt og tegnet af Odense Bys Museer 1989. – 12. *Elevation (a) and plan (b) of Romanesque window in south side of nave.* 13. *Elevation (c) and plan (d) of Late Romanesque north door.*

nævnte, der er ombygget i nyere tid, er retkantet i det ydre med en indre, fladbuet overdækning. Over våbenhusets loft er imidlertid resterne af et rundbuet stik af rulskestillede munkesten bevaret, og øst for den nuværende karm ses under

kalklaget et udvendigt kragbånd af form som et rundstavsskifte eller vulst.

Den i flugt med bagvæggen blændede *norddør*, der efter tilmuring blev genfundet og fremdraget 1989,⁴¹ er en forholdsvis velbevaret og i udform-

Fig. 14. Romansk vindue i skibets sydside (s. 3151). Foto Odense Bys Museer 1989. – *Romanesque window in south side of nave.*

ningen usædvanlig munkestensportal (fig. 13, 16–17). Åbningen, hvis lysningsbredde er 95–97 cm, har falsede karme hvilende på to kløvede kampesten, mens de tre skifter høje kragbånd, der omfatter karme, fals og facade, udgøres af en vulst mellem affasede led. Af det oprindelige, ydre og rundbuede halvstensstik, der er trukket en halv sten tilbage fra karmen, på et mod åbningen affaset skifte, er nu kun de fire nederste skifter bevaret i øst, tre i vest; tilsvarende er kun to sten af prydskitets krumme løbere intakte. Resten af buen

samt lysningsbuen er ændret i den ombygning, der resulterede i de nuværende kurvehanksbuede stik. Ombygningen er udført i munkesten og måske gennemført i forbindelse med kirkens hvælvslagning, hvor en sænkning af dørhøjden var ønskelig. På bagsiden af de halvanden sten dybe karme, ved anslagsfalsen, er huller til stængebom bevaret i muren mod øst og vest, og ved fremdragelsen fandtes endvidere stabler i vestsiden, hvor vangen i modsætning til den østre er smiget.

Senmiddelalderlige tilføjelser og ændringer. Langhuskoret, der har en rektangulær form med udvendige mål på ca. 7,5×10 m, blev opført efter nedrivningen af et ældre $\dagger$ kor og formentlig med genanvendelsen af dettes materiale. En dendrokronologisk datering af korets tagværk viser, at tømmeret er fældet o. 1445, hvilket formentlig svarer til tilbygningens opførelsestidspunkt (s. 3168). Som forberedelse til byggeriet blev en udvidelse af den mod øst og nord stejlt afgrænsede banke, der her består af opfyldsjord med indhold af teglbrokker, mørtel og knoglestumper, foretaget. Dette blev påvist ved en mindre, arkæologisk undersøgelse 2010, der endvidere viste, at der syd for koret, hvor terrænet har et jævner fald, under jordsmonnet er udlagt et stabiliserende, dobbelt lag af kampesten.²³ Korets mure er opført af rå kamp med hjørner af teglsten over et markstensfundament, der ved ovennævnte undersøgelse viste sig at skyde sig omtrent en halv meter ud for sydmuren, mens det nordre fundament

Fig. 15. Romansk dørøverligger (s. 3151). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Romanesque door lintel.*

Fig. 16. Senromansk norddør under afdækning (s. 3153). Foto Odense Bys Museer 1989. – *Late Romanesque north door being uncovered.*

derimod er bindig med facaden. Gavlfoden er markeret ved et savskifte, hvorover trekantgavlen af munkesten prydes af tre spidsbuede højblændinger, den midterste højest, idet blændingernes sål er afdækket med senere oplagte vingetegle (fig. 19). Mod loftet er taggavlens nedre del af rå kamp i en løst opmuret teknik med mindre, håndstore sten indstukket i mørtelen, mens murværket over hanebåndsniveau er af røde munkesten i munkeskifte (fig. 27). Gavlen har formentlig været kronet af $\dagger$ kamtakker, hvoraf der kun er bevaret et afsæt i form af en gesims af én stens længde bestående af fem over hinanden let udkragende munkesten østligst på flankemurene.

Koret har fra starten haft i hvert fald to fladbuede vinduer, i øst og syd, mens konturerne af en vestkarm på et muligt $\dagger$ nordvindue anes på facaden vest for støttestykket. Bedst bevaret er det blændede østvindue, hvis indre, tredobbelte fals er synlig bag en senere opført halvstenstyk skalmur af ukendt alder ved korets østvæg (fig. 29). Det søndre vinduesstik er – som ved kirkens

øvrige vinduer – bevaret som et let udkragende skifte omkring de nuværende, yngre åbninger (jf. fig. 9, s. 3166).

I korets indre blev forbindelsen til skibet skabt ved den ovf. nævnte nedbrydning af den romanske $\dagger$ triumfmur, af hvilken der endnu eksisterer rester i skibets nord- og sydvæg (fig. 31). I stedet rejstes umiddelbart øst herfor en spidsbuet og tre sten dyb *korbu*, der på østsiden suppleres af dobbeltfalsede og meget lave piller til understøtning af ribberne i korets *krydshælv*; enkeltfalsede piller ses i østhjørnerne, mens hælvekapperne hviler på helstensbrede og spidsbuede gjordbuer, der som korbuen har helstensstik. Ribberne er i det nedre afrundede med skarp ryg, i det øvre rektantede (fig. 30). Det forhold, at skjoldbuerne i øst og syd delvist dækker for vinduerne, tyder på, at hælvet's opførelse er påbegyndt efter kormurens færdiggørelse.

Fig. 17. Senromansk norddør (s. 3153). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Late Romanesque north door.*

Fig. 18a-b. Opmålinger (jf. fig. 72). 1:300. a. Opstalt af sydfacaden. b. Længdesnit set mod nord. Målt og tegnet af Niels Turin og Ejnar Mindedal Rasmussen 1919. I NM. – Scale drawings. a. Elevation of the south facade. b. Longitudinal section looking north.

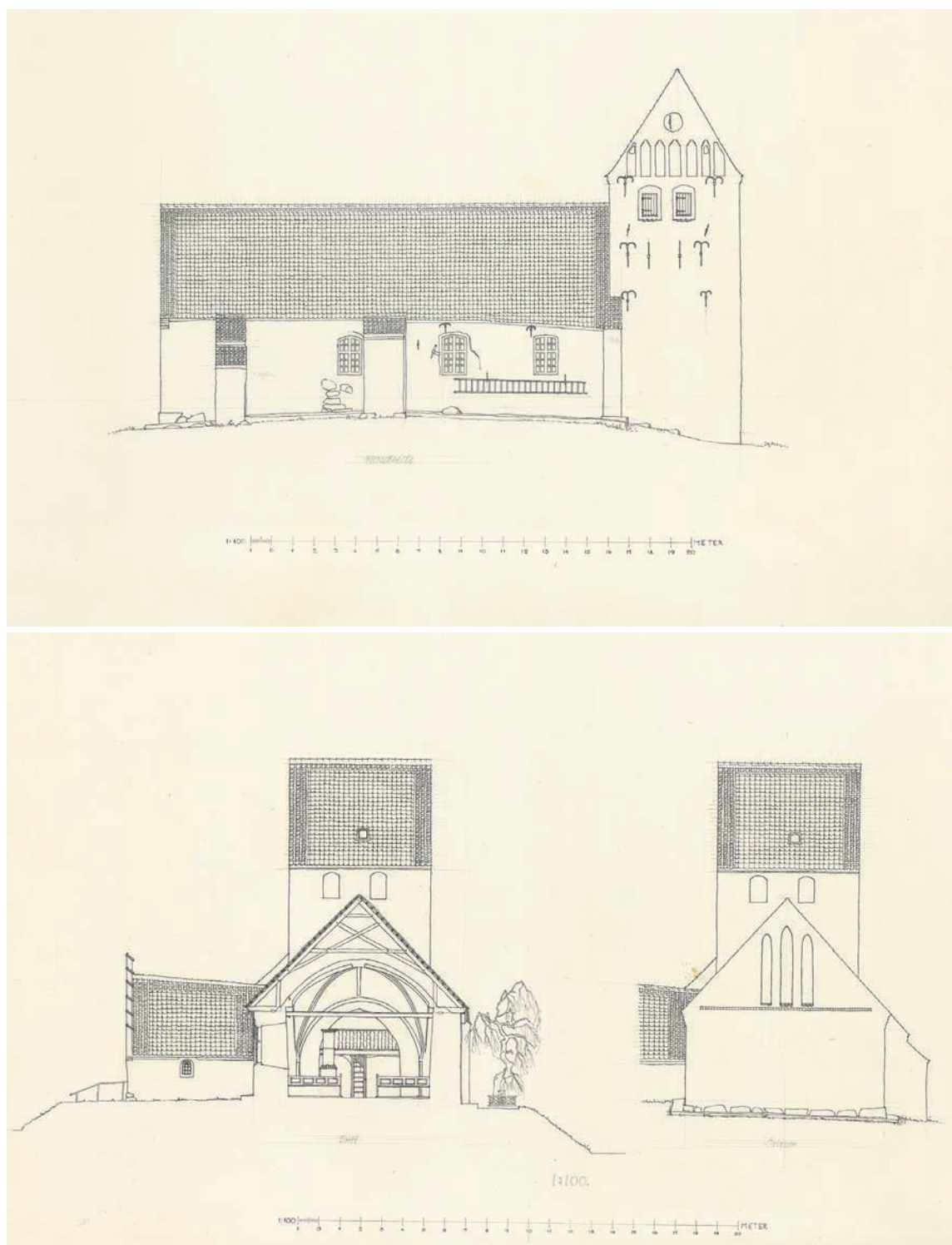

Fig. 18c-e. Opmålinger (jf. fig. 72. 1:300. c. Opstalt af nordfacade. d. tværsnit set mod vest. e. Opstalt af østfacade. Målt og tegnet af Niels Turin og Ejnar Mindedal Rasmussen 1919. I NM. — Scale drawings. c. Elevation of the north facade. d. Cross section looking west. e. Elevation of the east facade.

Skibets hvælv. Skibets tre ottedelte hvælv er opført på et tidspunkt efter korets og triumfmurens rejsning, dvs. efter o. 1445 (jf. ovf.). Alle hvælvene har spidse helstensskjold- og gjordbuer hvilende på dobbeltfalsede piller i vestenden, mens pillerne øst herfor er enkeltfalsede (jf. fig. 33). I østenden er ribber og buer muret på forlæg i triumfmuren. Den langstrakte form på vestendens dobbeltfalsede piller skyldes, at pillerne er muret op til og hen over en rest af kirkens oprindelige vestmur af rå kamp (jf. ovf. og fig. 20). Ribberne er af gængs halvstensbredde med vederlag i form af et på pillen diagonalt stillet løberskifte. Fælles

for hvælvene er de karakteristiske kappevederlag udformet som et let udkragende skifte i sammenstødet med buerne. Detaljen kendes fra en lang række kirker i området, f.eks. Tved, Kirkeby og Vester Åby (s. 1838, 2073 og 3031).

Tårnet, fra sengotisk tid, synes opført i to tempi, hvoraf den 1. fase omfatter det nedre kampestenssatte stokværk. Dette er tydeligt adskilt fra den øvre af tegl byggede del i det indre ved en markant helstenstilbagetrækning af murværket, hvorpå de senere skjoldbuer hviler (jf. ndf.). Tilbygningen har omtrent kvadratisk grundplan og er opført på en stærkt mod vest hældende grund

Fig. 19. Korets østgavl (s. 3154). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *East gable of chancel.*

Fig. 20. Hvælpille i langhusets sydvesthjørne (s. 3158). Foto Arnold Mikkelsen 2019.
– *Vault pier in southwestern corner of nave.*

ved skibets vestende. Murene, der er rejst på et kampestensfundament, er nederst suppleret med hjørner af tegl.⁴³

Tårnrummet, der forbindes med skibet ved en bred, spidsbuet arkade, har vægge af rå kamp i den nedre del svarende til facadens murværk og var,

såfremt der regnes med to faser, fladloftet fra start. Vinduet i sydmurens vestre del er i nyere tid reduceret i højden, formentlig med små, gule sten som i kirkens øvrige åbninger (s. 3166); som i disse er også et ældre – her oprindeligt – fladbuet stik i facaden let udkragende. En $\dagger$ dør østligst i sydmuren

Fig. 21. Tårnet set fra sydvest (s. 3158). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Tower seen from the south west.*

Fig. 22. Tårnets mellemstokværk set mod sydøst (s. 3161). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Intermediate storey of tower looking south east.*

blev blændet med trappehusets opførelse (jf. ndf.). Den fladbuede åbning, der nu er skjult bag et skab, blev påtruffet ved en undersøgelse 2002, hvoraf det fremgik, at det nederste teglskifte i den vestre vange var placeret ca. 2 m under vinduets sål, i niveau med et formodet mørtelgulv (s. 3166).⁴⁴

Tårnets 2. fase, ligeledes sengotisk, omfatter opførelsen af hele overdelen inklusiv tårnrummets hvælv, alt hovedsagelig af munkesten i munkeskifte, idet østmuren hviler på den senromanske vestgavl. Som afsæt for hvælvslagningen anvendtes tårnunderdelens bagmure, hvorpå de spidsbuede helstenskjoldbuer hviler. Hvælvet er i samme teknik som skibets, herunder med et let udkragende kappevederlag, og må af den grund formodes at være nogenlunde jævngammelt med disse hvælv. En mindre afvigelse ses dog i de retkantede ribbers sammenstød, der markeres af en cirkulær slutsten.

Med opførelsen af de øvre stokværk opstod behovet for en opgang til disse, formidlet ved et

samtidigt opført, halvtagsdækket *trappehus* i det søndre hjørne mellem skib og tårn; herved sløjfedes tårnrummets syddør. Materialet er munkesten, hvoraf en stor del er mørk- og sortbrændte. Den sydvendte dør er fladbuet og falset, og øverst i vestmuren er en rektangulær lyssprække. Den højresnoede trappe, hvis trin fremstår med ny cementpuds, er uden egentlig spindel, mens væggene overvejende er murede af løbere med loft af fladbuede og trinvis stigende binderstik. Den rundbuede overdør har lige gennemløbende vanger.

Fra det mørke mellemstokværk (fig. 22) er der via en tømret trappe adgang til klokkestokværket, der åbner sig mod syd, vest og nord gennem dobbelte, fladbuede glamhuller med udvendig fals, mens to tilsvarende åbninger i østmuren er blændede. I vestsidens søndre lydhul er falsen borthugget, formentlig i forbindelse med ophängningen af en klokke. Under glamhullerne i syd, vest og nord er hvert sted indsat to tilsva-

Fig. 24. Ydre set fra nord. Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Exterior seen from the north.*

rende, men lavere og smallere åbninger med fals til begge sider, alle afblændede.

Murene i øst og vest afsluttes med falsgesims, mens begge de nord-syd vendte gavle i det nedre prydes af syv højblændinger. Disse er afdækket af trappestik, idet de yderste dog er beskåret ved nedtagelsen af de formodede *†kamtakker*; som en konsekvens heraf er også de to yderste af i alt tre cirkelblændinger på den øvre del af sydgavlen beskåret, mens den tilsvarende del af nordgavlen har en blænding af form som en liggende oval, muligvis sekundær.⁴⁵ Trekantgavlens bagmur er i nord opbygget af rå kamp og mørtel med indstukne teglbrokker, idet en nu blændet glug med fladbuget rulskeftestik er helt af tegl, mens en tilsvarende og ligeledes blændet åbning i syd – hvor gavlen helt er af munkesten – synes at være om-muret (fig. 23).

Fig. 23. Tårnets tagværk (s. 3168) og indersiden af nordre gavltrekan (s. 3163). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Roofing of tower and inside of Northern pediment.*

Våbenhuset ud for skibets syddør er sandsynligvis fra tiden o. 1500 og formentlig kirkens yngste tilbygning (jf. fig. 9).

Byggematerialet er rå kamp og røde munkesten over en syld af marksten, der træder tydeligst frem under hjørnerne, hvoraf det vestre 1980 blev understøttet.⁴⁶ Naturstenene er først og fremmest anvendt i flankemurenes nedre del, mens murværket herover og på gavlfacaden næsten udelukkende er af tegl; trekantgavlens bagmur er dog af rå kamp undtagen spidsen, der er af tegl (jf. fig. 59). Flankemurene krones af en falsgesims, hvis sydligste dele danner afsæt for gavlens 11 kamtakker, dog således at de tre øverste har karakter af en bred toptinde med smalle, flankerende aftrapninger. De fire nederste er glatte, hvorimod de øvrige beriges af et kort savskifte, som på den bredere toptinde på midten brydes af tre på hinanden stillede savskifter. Gavlfacaden smykkes nederst af to savskifter hvorimellem en to skifter høj båndblænding, og herover rejser sig tre rundbuede højblændinger, den midterste

Fig. 25. Ydre set fra sydøst. Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Exterior seen from the south east.*

smallest og med rektangulær glug. Murankrenes placering er ændret 2019 i forbindelse med tagværkernes renovering (s. 3165).

Østmuren har et dobbeltsmiget, formentlig sekundært vindue, hvis rundbuede stik bryder falsgesimsens nedre skifte, mens den fladbuede dør i sin nuværende udformning er fra nyere tid. Tilbygningens indre dækkes af et fladt bjælkeloft, men muligvis var der førhen åbent til kip, idet der 1666 blev anskaffet brædder til loftet; 1673 blev der lagt to bjælker og 20 lægter.³⁴ Langs væggene er der murede bænke, mod vest er de dog delvist nedbrudte. Her blev 1969 opsat skabe.

Eftermiddelalderlige reparationer og vedligeholdelse. Kirkens placering på den ustabile banke har resulteret i tilbagevendende problemer med bygningens statik, et forhold, der kun blev forværret med indføjelser af hvælvene. Nordmuren er et tydeligt bevis herpå, idet den i tidens løb har fået en kraftigt udadhældende profil (jf. fig. 10 og 51). Mod-

foranstaltninger i form af to støttestøtter opførtes før 1856 (jf. fig. 71). Materialet er for begge pillers vedkommende små teglsten, mens afdækningen består af vingetegl, den østre pille i to afsæt.⁴⁷ Til yderligere stabilisering af murene er der gennem skibets tre fag opsat tværgående ankre i form af rundjern, der i deres tidligste form er nævnt 1863, hvor der var tale om bjælker (jf. fig. 18).³⁰

Som en uundgåelig konsekvens af murenes hældning var også kirkens hvælv udsatte, og efterretninger om reparationer af disse udgør – sammen med udbedringer af revner i gavle og mure – et hyppigt tilbagevendende tema i kirkens vedligeholdelseshistorie. Bygningens tilstand var således allerede 1589 ‘meget bygfallen’,⁵ og 1675 var tårnet revnet fra det ‘allerøverste og ned i grunden’, hvorfor murer-, tømrer- og smedearbejde måtte udføres.³² Tårnet var atter brøstfældigt 1786, hvilket præsten Thomas Bredsdorff lovede at forelægge kirkens ejer, konferensråd R.

Obelitz.⁴⁸ 1817 istandsattes inventaret,⁴⁹ og 1839 blev hvælvene repareret de steder, hvor der var revner.²⁵ Kirken var atter 1863-65 under reparation, idet alt murværk blev eftersat og hvidtet.⁵⁰

En *hovedistandsættelse* 1876 koncentreredes tilsyneladende om kirkens ydre, hvor vinduerne blev kittet og malet.⁵⁰ Våbenhusets vestmur og 'gavlene' viste 1879 tegn på skrøbelighed, hvorfor en ombygning og eventuelt forhøjelse af murhøjden på 1 alen påtænkte; dette gentoges 1887.⁵¹

En *hovedreparation* 1883-84 er ikke nærmere beskrevet, men angik tilsyneladende dele af inventaret og våbenhusets gulv, sidstnævnte dog endnu ikke udført 1887.⁵² Dette år havde kirken atter behov for en 'hovedreparation', særligt våbenhuset, der var meget 'brøstfældigt og svagt'.³⁰ Udbedringen heraf var påbegyndt 1888,⁵³ men endnu ikke gennemført 1895, hvor der foresloges en 'større hovedreparation'; igen var våbenhusmurenes øvre dele i fokus, idet disse ønskedes nedtaget og oprettet, navnlig på den vestre side. Tillige var det planen at forbinde spærene med ankre.³³ 1891 blev 'hjørnet på en støttestøtte' på nordsiden af kirken eftersat og repareret.⁵³

I forbindelse med overgangen til selveje gennemgik kirken 1930 en række forbedringer, herunder omlægninger af taget på nordsiden af langhuset og på våbenhuset, reparation af den østre stræbebille samt istandsættelse af vinduerne.³⁰

1941 blev murværket på kirkens sydøstlige hjørne udhugget og repareret og tagene understroget.³⁰

En *istandsættelse* 1968-69 (Hans Henrik Engqvist & Karsten Rønnow Arkitekter, København) indebar foruden inventarets istandsættelse (s. 3170) en udskiftning af varmeanlægget, omlægning af gulvene samt omfattende reparationer af hvælvene, hvor særligt korhvælvet havde slået store revner.³⁰ 1971 blev kirken betegnet som værende 'smukt hovedistandsat'.³¹

Ved et mindre vedligeholdelsesarbejde efter 1973 blev der på oversiden af skibets østhvælv afsat et *mørtelrelief* i form af et ansigt (fig. 26). Denne håndværksmæssige signaturtradition er almindelig kendt på Fyn, hvor der findes adskillige eksempler fra nyere tid (jf. f.eks. Ollerup Kirke s. 2017 med henvisninger). På nærværende relief

er der som et ekstra raffinement ved venstre øre imidlertid indstukket en 'ørenring' i form af en 10-øre med årstallet 1973.

Kirkens tagkonstruktion og -beklædning blev renoveret 1981-82 og 1985 (Lehn Petersens Tegnestue, Odense), jf. s. 3167.

En *istandsættelse* 1989 (Lehn Petersens Tegnestue, Odense) blev iværksat efter et lynnedslag året før i tårnets nordre gavl, der var revnet, og flere tagsten nedfaldne. Ved arbejderne og de efterfølgende kalkninger blev kirkens romanske norddør og et sydvindue fremdraget (s. 3152).

En *istandsættelse* 2019-20 (C&W Arkitekter, Svendborg) omfattede udskiftninger af smuldrede hvælvsten, renovering af langhusets tagværk samt ophængning af polygonwirer til stabilisering af murene. Desuden blev varmeanlæg og gulve fornyet og inventaret istandsat og nymalet.

Gulve (før 2020). Koret og skibets midtergang samt tårngulvet er belagt med gule mursten, korets fra 1996, midtergangens fra 1969.³⁰ Tårngul-

Fig. 26. Mørtelrelief o. 1973 (s. 3165, jf. fig. 28). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Mortar relief c. 1973* (jf. fig. 28).

Fig. 27. Udsnit af langhusets østre gavltrekant (s. 3154). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Detail of eastern pediment of nave.*

vet er udlagt 2002 (jf. ndf.), hvor et armeret betonlag til understøttelse af kirkens nye orgel blev udstøbt som underlag for stengulvet. Våbenhusets gulv, ligeledes af gule mursten, er senest omlagt 2001.³⁰

†*Gulve.* I forbindelse med orglets opsættelse 2002 påtraf man i tårnrummets sydvesthjørne, ca. 2 m under vinduets sål, et 3–4 cm tykt mørtel-lag, der måske er en rest af et oprindeligt gulv. Under laget var udlagt enkelte, håndstore marksten samt tegl.⁴⁴ 1668 blev en murermeister betalt for at reparere kirkens gulv,³⁴ og 1669–70 blev en nedsunken grav opfyldt.³² 1817 blev (kor?) gulvet forhøjet,⁴⁹ og 1862 blev der inden for knæfaldet lagt fliser,⁵⁴ mens der under knæfaldet blev lagt brædder.⁵⁵ 1863 var der overalt i kirken, tillige i våbenhuset, gulve af 'brændte mursten'.³⁰ 1914 blev kirkens gulv omlagt med 'fliser' og gulvet i stolene erstattet med brædder. Et trætrin mel-

lem kor og skib blev desuden udskiftet med en granitsten.⁵⁰ I forbindelse med korgulvets om-lægning blev der 1996 påtruffet et munkestens-gulv, hvoraf dele siden 1998 er genanvendt i den romanske norddør.

Vinduer. Kirkens vinduesåbninger er alle mu-ret af små, gule teglsten, hvilket ses fra loftet ved nordmuren. 1990 blev kirkens søndre vindues-rammer udskiftet,³⁰ mens nordvinduernes fyrre-træsrammer – formentlig fra 1800-tallet – blev renoveret 2002.

†*Vinduer.* Senmiddelalderlige vinduer i form af fladbuede, falsede åbninger med stik og karme af røde munkesten blev efter korets opførelse indsat i skibet, dog muligvis først efter hvælvslagnin-gen. Åbningerne, hvoraf stikket til den østligste i skibets sydmur er synlig fra loftet, er i det ydre bevaret som let udkragende indfatninger for de nuværende, lavere vinduer.

Fig. 28. Korets og skibets tagværk set fra nordøst (s. 3167). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Roofing of chancel and nave seen from the north east.*

1666 blev de vinduer repareret, der var udblæst ved en storm.³² En fornyelse af ruderne var atter påkrævet 1862, hvor de var uigennemsigtige.⁵⁶ 1863 var der fyrretræsrammer i vinduerne.³⁰ 1869 ønskedes kirkens tag forsynet med mindst tre støbejernsvinduer.⁵⁰ Et jernvindue blev 1879 anbragt i våbenhusets østmur.³³ Tårnets glasmuller ønskedes 1881 forsynet med jalousier og klokken flyttet længere ind.⁵⁷ 1908 blev der indsat nye vinduer i kirken.⁵⁵ Tårnjalousierne blev fornyet 1965, og 1998 blev der fremsat ønske om genåbningen af korets østvindue.³⁰

Tagværker. Langhusets middelalderlige egetagværk er bevaret med få udskiftninger og reparationer, dog på en sådan måde at der ses en tydelig, konstruktiv forskel på korets og skibets dele (fig. 28). Korets fem spærfag, der i forhold til skibets endvidere er kraftigere dimensioneret, har således to lag hanebånd og støttes af korte stivere. Det

første og femte spærfag er på hver side af hvælvet forbundet af bindbjælker, hvorimod de øvrige hviler i spærsko. På undersiden af bjælker og spærsko, der er kæmmet over en dobbelt murrem, er yderst og i hele langhusets længde påsømmet en bred sugfæl med et ydre, vinkelstillet bræt. Nummereringen er mod nord udført på vestsiden af spærene og består af udstemmede firkantstik fra øst mod vest, i sydsiden af øksehugne streger.

Skibets spinklere tagværk er derimod af krydsbåndstype. Hvert af de 11 spærfag holdes sammen af to hanebånd og et krydsbånd, alt samlet med svalehalebladninger. Nummereringen er udført fra vest mod øst på tømmerets østsider, i nord som udstemmede firkantstik, i syd som et hugget eller udstemmet stregsystem. Tagværket blev renoveret 1982 og senest 2019, hvor der endvidere udspændtes polygonwirer til sikring af bygnings stabilitet (jf. s. 3165).

Fig. 29. Detalje af korets østvindue (s. 3155) under restaureringen 2019-20. Foto Anders C. Christensen 2019. – *Detail of east window of chancel during restoration 2019-20.*

Tårnets genanvendte egetagværk består af fem spærfag med et hanebånd og korte stivere, idet konstruktionen suppleres af en langsgående stol i form af to kongestolper, der forbindes af en drager i hanebåndshøjde og en rygås (fig. 23). Kongerne bærer talrige taphuller fra tidligere anvendelse, formentlig i et spir. Tagværket blev renoveret 1928,³⁰ og igen 1981, hvor en tårskorstensstol midt i tagrummet, fra den østre tagfod og til kippen, blev nedtaget og rygåsen genetableret (jf. s. 3165).

Våbenhusets egetagværk har fem spærfag med korte stivere samt et hanebånd, hvoraf to er fornyet 1981.

Klokkestolen, af eg, består af fire remme, parvis indmuret på hver side af øst- og vestmurenes søndre glamhuller, idet klokken er ophængt ud for sidstnævnte. Klokkebommen, der hviler på de to øvre remme, understøttes af et stolpepar med skråstivere, og ved væggene er ligeledes stolpepar, hvoraf det østre er støttet af skråstivere.

Dendrokronologiske undersøgelser. Fra langhusets og våbenhusets tagværker er der 2019 udtaget henholdsvis ti og fire boreprøver, hvoraf syv af førstnævnte er daterede, hvorimod det spinkle våbenhustømmer generelt har for få årringe. De fremkomne tidsfæstelser kan løseligt inddeles i to grupper. Den ældste omfatter tre prøver, alle fra koret og med fældningstidspunkt o. 1441-46, mens den yngre gruppe ligeledes omfatter tre prøver, der alle har et fældningstidspunkt o. 1500. Den sidste, daterede prøve, der stammer fra korets østligste spærfag, knytter sig dog til den yngre gruppe og kan repræsentere en reparation.⁵⁸

Tagbeklædning. Kirkens tage er belagt med røde, maskinstrøgne vingetegl, der for langhusets søndre sides, våbenhusets og tårnets vedkommende er

Fig. 30. Detalje af korets sydøstre hvælpille (s.3155) under restaureringen 2019-20. Foto Anders C. Christensen 2019. – *Detail of southeastern vault pier of chancel during restoration 2019-20.*

fra 1981-82, mens beklædningen på langhusets nordside er oplagt 1985.³⁰ Våbenhusets kamtakker dækkes derimod af ‘munke’ og ‘nonner’ med gængs, halvcirkelformet snit.

†*Tagbeklædning*. 1589 var der ‘noget Bly’ på nordsiden, mens kirken 1599 fejlede ‘paa Tag’.⁵ 1679 blev der oplagt 120 tagsten på kirken, og 1663 blev der bortsolgt fire skippund, 19 lispund og 3 pund bly for 396 mk. og 12 sk., hvorefter en muremester forfærdigede taget.³² Tagene var 1863 belagt med røde tagsten.³⁰

Farveholdning. Kirken er i det ydre hvidkalket på nær murenes nederste del, der er malet sort; indvendig er alle flader hvidkalkede.

†*Farveholdning*. 1863 var kirkens træværk, med undtagelse af korets løse bænke og pulpiturets bænke, perlefærvede.³⁰ De tre †ankerbjælker (s. 3164) i kirkens indre var 1877 malet med hvid oliefarve.⁵⁰ Vinduerne skulle 1896 males hvide indvendig, det ydre i ‘stenfarve’ og dørene i mat egetræsfarve;⁵⁷ 1898 ønskedes ankerbjælkerne i kirken atter malet med ‘fed, hvid farve’.⁵⁵

Opvarmning. Kirken opvarmes af et elvarmeanlæg fra 1996, renoveret 2020.

†*Opvarmning*. To kakkellovne med tilhørende rør og skorstene blev 1877 eller 1878 opsat på dertil anviste pladser i den ‘søndre og nordre side i kirken’.⁵⁹ 1888 blev de forsynet med skærme, og 1895 måtte skorstenen understøttes med to skråbånd på det ‘øverste tårnloft’.³⁰ Ovnene kunne 1906 ikke længere repareres, hvorfor de blev erstattet af én skærmovn (Jernstøberiet L. Lange & Co., Svendborg), tilvejebragt og opsat 1908 i skibets sydvestlige hjørne, i ‘forbindelse med skorstenen i tårnet’.⁵⁰ Allerede 1914 ønskedes den fornyet.⁵⁵ 1922 blev et ‘varmeapparat’ opstillet i kirken, men 1945 var det ‘delvist brændt op’ og et nyt måtte anskaffes – muligvis den kulfyrede kalorifer, der blev udskiftet 1969.³⁰ Dette år blev et oliefyret anlæg installeret i det ombyggede redskabshus syd for kirkegården, idet varmeflaggeratet blev placeret i den gamle kalorifergrav under bænkene i skibets sydvestre hjørne. Ved samme lejlighed blev den gamle skorsten gennem tårnrummets hvælvkappe fjernet.³⁰

Elektricitet. En indsamling til dækning af udgifterne ved installationen af elektrisk lys blev

foreslået 1917,³⁰ men formentlig først realiseret o. 1922.³⁶

†*Vindfløj*. 1662 blev der givet 3 mk. ‘for kirkens vindfløj at fly’.¹³²

†*Fortov*. ‘Stenbroen’ uden for kirkens indgangsdør ønskedes 1877 omlagt, så adgangen kunne blive bekvem.³⁰ 1879 blev kirkens fortov oprenset og omlagt med fald ud fra murene, og 1889 måtte der anbringes fortov, hvor der manglede.³³ Året efter blev opgangen til våbenhuset atter udbedret, og 1892 blev der lagt trin af ‘passende højde og bredde’ samt opsat rækværk på begge sider.³⁰

†*Kalkmalerier*. På østkappen af skibets østre hvælv var o. 1755 en kalkmalet indskrift med ordlyden ‘Frid. III Sophia Amalia 1656’, muligvis til minde om en istandsættelse af kirken (jf. s. 3171).⁶⁰

Fig. 31. Rest af romansk †triumfмур i langhusets nordvæg (s. 3151). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Remains of Romanesque †chancel arch wall in north wall of nave.*

Fig. 32. Indre set mod øst, o. 1940. Foto i Egebjerg Lokalhitoriske Arkiv. – *Interior looking east.*

INVENTAR

Oversigt. Ældst i kirkerummet er den romanske døbefont. Et krucifiks udført o. 1350, som antagelig tidligere har hængt i annekskirken Ulbølle, kom til i 1919. De to alterstager er fra o. 1550, mens kirkens eneste klokke er støbt 1594 af Matthias Benninck, Lübeck. Fra 1600-tallet stammer alterkalken, skænket 1645 af sognepræst Gregers Knudsen Krag, og sygesættet, der er udført 1667 af Rasmus Pedersen, Odense, og siden erhvervet og skænket af sognepræst Christopher Wielandt, måske 1698 sammen med oblatæskan. En pengeblok stammer formentlig fra 1700-tallet, en klingpung formentlig fra 1750-1800, og en kirkestævnetavle er rimeligvis fra 1800-tallet.

Fra en gennemgribende renovering af kirkerummet 1817, rimeligvis foranlediget af kirkeejer Christian Frederik Berg, stammer altermaleriet, der er malet samme år af C. W. Eckersberg og skænket af fornævnte Berg, samt prædikestolen og stolestaderne. Alterbordet og altertavlen er opsat i perioden 1820-45, alterdisken er udført o. 1868 af Niels Christopher Clausen, Odense, og tårndøren er fra 1869. Kirkeskibet er bygget 1895-98 af skibstømrer Simon Jensen Kirkegaard, København, der skænkede det til kirken 1920.

Altersranken blev rimeligvis fornyet 1896, og samme år skænkede sognepræst Jørgen Høegh Leunbachs to døtre en dåbskande; 1903 gav de desuden dåbsfadet. Salmenummertavlerne er fra 1904, to kandelabre er foræret af snedker Mortensen 1906 og en vinskummeske er ligeledes fra starten af 1900-tallet. To præsterækketavler tilkom o. 1930, og to lysekroner 1936. 1954 indsattes en ny kirkedør, tegnet af arkitekt Hans Henrik Engqvist med træskærerarbejde af politifuldmægtig Strøbech, Faaborg. Altertæppet er rimeligvis fra 1963, og en lysekrone samt lyselampetterne er fra 1969. 1981 skænkede tidligere sognerådsformand Christian Madsen en kandelaber til brug ved dåb. Yngst i kirkerummet er et orgel fra Th. Frobenius & Sønner fra 2002.

Farvesætning, indretning og istandsættelser. Siden 1968/69 har kirkens træværk stået i lyse gråblå nuancer. 1863 var træværket malet i perlefarve; før 1968/69 har stafæringen både været lys og mørk egetræsfarve.

Den tidligste beskrivelse af kirkerummet er fra biskop Jacob Madsens visitats 1589. På alteret var en sandsynligvis senmiddelalderlig altertavle med en fremstilling af Korsfæstelsen flankeret af Jomfru Maria og Maria Magdalene. Fra katolsk tid var desuden bevareret et sidealter neden for koret og et monstransskab

Fig. 33. Indre set mod øst. Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Interior looking east.*

(Madsen beordrede begge borttaget). Den romanske døbefont stod i tårnet, og prædikestolen var opsat i kirkens sydøsthjørne. Endvidere havde kirken en ituslået klokke, som blev udskiftet med den nuværende 1594.

Kendskabet til kirkens udseende i 1600- og 1700-tallet er begrænset. Antagelig 1656 (jf. †kalkmaleri s. 3169) opsattes en ny altertavle og prædikestol, formentlig i bruskbarokstil. En lukket stol, muligvis en degnestol, blev opsat 1665/66. O. 1650-1750 blev det ældre stoleværk erstattet af nye stole med barokpræg, hvoraf enkelte gavle og rygstykker indgår i de nuværende stolestader. Et vestpulpitur er tidligst omtalt 1768, og en præste- eller skriftestol blev muligvis o. 1750-1800 opsat i korets nordside.

1817 blev store dele af det nagelfaste barokinventar udskiftet. Koret blev nyindrettet med et rundt alterbord, et altermaleri af Eckersberg på østvæggen og en ny alterskranke. I skibet opsattes den cylinderformede prædikestol, og stolestaderne blev fornyet. I perioden 1820-45 blev korets indretning atter ændret. Det runde alterbord blev erstattet af det nuværende, og man anskaffede den nuværende altertavle, hvor altermaleriet blev indsat i storfelet.

I 1900-tallets første halvdel blev præste- eller skriftestol nedtaget; det samme gælder muligvis

vestpulpituret. 1906 fik kirken et harmonium, og 1935 opstilledes et orgel fra Marcussen & Søn.

Den seneste restaurering af inventaret blev foretaget 1968/69, hvor stolestadernes opstilling blev ændret, og kirkens træværk blev nystafferet med den nuværende farvesætning. En omfattende restaurering 2020-21 indebærer nyt alterbord sammenbygget med altertavlen, rensning af altermaleriet, flytning af døbefonten, ombygning af knæfaldet, flytning af prædikestolen samt ny trappeopgang hertil og en istandsættelse af stoleværket. Desuden en omstaffering i nye farver.⁶¹

Alterbord (jf. fig. 34), 1820-45, tidligst omtalt 1845.⁶² En kasse af træ, 187,5×62 cm, 98 cm høj, dækket af et fastmonteret *alterklæde* af mørkegrønt fløjls med hvidt cirkelkors på fronten.

†*Alterbord*, 1817, senere omtalt som 'det runde alterbord'.⁶³ Bordet, som blev opsat sammen med altermaleriet (jf. s. 3173), blev senest 1845 udskiftet med det nuværende alterbord.

Et †*sidealter* stod endnu »neder for Choret« ved Jacob Madsens visitats 1589.⁵ Beordret nedtaget ved samme lejlighed og ikke nævnt siden.

Fig. 34. Altertavle, 1820-45 (s. 3172). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Altarpiece, 1820-45.*

†*Alterklæder.* 1) Omtalt 1863, af sort klæde kantet forneden med guld- og silkefrynser.³⁰ Rimeligvis identisk med et alterklæde nævnt 1884, da det skulle opfarves og forsynes med et guldbrodekors på midten, 18 tommer højt og 13 tommer bredt (ca. 46×33 cm).³⁰

2) 1925, et *antependium* skænket af Ollerup Kirke.⁶⁴

Alterdug, rimeligvis anskaffet 1963, da en ny alterdug blev indviet ved gudstjeneste.³⁰ Hvidt klæde med bort, hvorpå med blå er broderet skiftevis fisk, kalk, kors, Jesus- og Kristusmonogram, adskilt af gyldne stjerner.

†*Alterduge.* 1-2) Omtalt 1863, begge af hvidt »shirting« (bomuld) og med kniplinger langs kanten.³⁰

3) 1910-20, skænket og broderet af lærerinde Kristiane Hansen.³⁶

Knæleskamlen, rimeligvis o. 1820-45 (jf. alterbord ovf.), er betrukket med grønt fløjlsom alterbordet. 1863 var knæleskamlen betrukket med sort klæde.³⁰

Altartavle (fig. 34), 1820-45 (jf. tilblivelse ndf.), af træ, 271×309 cm, med maleri af C. W. Eckersberg.

Den tredelte tavle er opbygget af lodretgående brædder. Storfeltet, 271×179 cm, er flankeret af kannelerede pilastre med jonisk kapitæl og afsluttes foroven af en profileret gesims med tandsnit. Under maleriet er et skriftfelt i profileret ramme. Sidefelterne, 212×65 cm, har profilerede fyldinger og ved yderkanten en pilaster, svarende til

Fig. 35. Altermaleri, 1817, Bønnen i Getsemane, udført af C. W. Eckersberg og skænket af Christian Frederik Berg (s. 3173). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Altar painting, 1817, The Agony in the Garden, by C. W. Eckersberg, donated by Christian Frederik Berg.*

storstykkets. Tavlen hviler på en konsol af tværgående brædder. På bagsiden er opsat hylder til opbevaring.

Tavlen er siden 1968/69 malet lysegrå med mørkegrå og gule detaljer; i skriftfeltet er indskrift med gule versaler på blå bund (Matt. 26,29). Konsollen er hvid. 1863 var tavlen malet

i perlegrå oliemaling,³⁰ muligvis den oprindelige farve. Herefter har tavlen stået i lyse og mørkere nuancer af egetræsådring med forgyldte detaljer; også indskriften har været forgyldt.⁶⁵

Altermaleriet (fig. 35), 1817, *Bønnen i Getsemane*, er malet af C. W. Eckersberg, signeret »E. 1817« (fig. 36) i nederste højre hjørne, og skænket af

Christian Frederik Berg.⁶⁶ Det er indsat i en profileret ramme, 193,5×132 cm, malet i grå og gule farver. Rammen var tidligere forgyldt.³⁰

Maleriet, olie på lærred, 159,5×96,5 cm, viser Jesus knælende på en sten med venstre hånd på brystet og højre hånd løftet mod himlen. Han er klædt i en hvid kjortel og rød kappe, og fra oven skinner himmelsk lys ned på ham. Tv. ses tre sovende disciple, og th. er en skare af mennesker med fakler; i baggrunden havens træer. Oprindeligt hang maleriet på østvæggen over det runde $\dagger$ alterbord, før det blev indsat i altertavlen (jf. ndf.).⁶³ Maleriet blev 1900 restaureret af konservator Andersen i København.³⁰

C.W. Eckersberg har udført adskillige altermalerier, se bl.a. Vor Frue Kirke i Svendborg (1824, samme motiv, s. 329) og Hornbæk Kirke (1838, *DK Frederiksborg* 732).

$\dagger$ Altermalerier. 1-2) 1820-45 (jf. ndf.), *Håbet* (rimeligvis en kvinde med et anker) og *Troen* (rimeligvis en kvinde med kors). Hvid oliemaling på træ,³⁰ malet på altertavlens sidefelter.⁴⁹ Antagelig overmalet og erstattet af nr. 3-4 i sidste fjerdedel af 1800-tallet.⁶⁷

3-4) Sidste fjerdedel af 1800-tallet, et palmeblad og en lilje, antagelig udført efter den lokale landskabsmaler Johan Ulrik Bredsdorffs tegning (aktiv fra 1871) som reference til Åb. 7,9.⁴⁹ Olie på træ, vistnok udført i brunlige nuancer⁶⁸ på al-

Fig. 36. Eckersbergs signatur. Detalje af altermaleri, 1817 (s. 3173). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Eckersberg's signature. Detail of altar painting 1817.*

tertavlens sidefelter.⁶⁹ Overmalet 1923 med brun egetræsådring.⁶⁵

Den oprindelige komposition med Eckersberg-maleriet i altertavlens storfelt flankeret af fremstillinger af Troen og Håbet i sidefelterne kan bl.a. sammenlignes med ($\dagger$)altertavlerne i Nyborg Vor Frue Kirke (1833-34, s. 956) og Ærøskøbing (1842, s. 1556).

$\dagger$ Indskrifter. 1-2) 1820-45 (jf. ndf.). To skriftsteder (Joh. 20,29 og Rom. 15,13), vistnok med antikvaversaler i metallisk farve,⁷⁰ malet i skriftfelter foroven på altertavlens sidefelter (jf. ndf.).⁴⁹

Tilblivelse og senere ændringer. Som nævnt hang altermaleriet på østvæggen før selve altertavlen blev udført, og den må antages at være udført specifikt til maleriet, rimeligvis i perioden 1820-45.⁷¹

Tavlen afsluttedes oprindeligt af et friseparti med udskåret ornamentik i form af en strålekrans.⁶⁵ På sidefelterne var $\dagger$ altermalerier nr. 1-2 inden for profilerede lister, og derover $\dagger$ indskrifter nr. 1-2 i tilsvarende rammer. I sidste fjerdedel af 1800-tallet overmaledes $\dagger$ altermalerierne med nr. 3-4. 1923 overmaledes både disse og indskrifterne,⁴⁹ mens rammeværket bevarede uændret. I begyndelsen af 1930'erne påsattes kannelerede pilastre i stil med prædikestolens (jf. s. 3181), og sidefelternes rammer blev byttet om; rimeligvis blev det strålekransformede gavlstykke taget ned samtidig.⁷² I slutningen af 1930'erne, med sikkerhed før 1941,⁷³ blev det oprindelige friseparti fjernet, og tavlen fik sit nuværende udseende.⁶⁵

$\dagger$ Altertavler. 1) Sandsynligvis senmiddelalderlig, med relieffremstilling af *Korsfæstelsen* med Jomfru Maria og Maria Magdalene. Omtalt af Jacob Madsen 1589: »1 liden Taffle met Crucifix oc begge Marier ved Siden«. ⁷⁴

2) Antagelig o. 1656.⁷⁵ Tavlen, formodentlig i bruskbarok, bestod antagelig af stor- og topstykke med malerier flankeret af snoede, vinranke-omvundne søjler. Tavlen var kronet af en udskåret figur af træ, vistnok *Kristus med sejrspanen*.⁷⁶

$\dagger$ Altermalerier. 1) *Nadveren*, malet i storstykket.⁷⁷ 2) *Opstandelsen*, malet i topstykket.⁷⁷

Tavlen blev, sammen med $\dagger$ prædikestol nr. 2 (jf. s. 3182), nedtaget 1817.⁶² Efter nedtagelsen opbevarede tavlen i kirken indtil 1831, hvorefter den blev kasseret.²⁵

Fig. 37. Altersæt bestående af kalk, 1645, skænket af sognepræst Gregers Knudsen Krag, og disk, o. 1868, udført af Niels Christopher Clausen (s. 3175). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Communion set consisting of chalice, 1645, donated by the parson Gregers Knudsen Krag, and paten, c. 1868, made by Niels Christopher Clausen.*

Alterkalk (jf. fig. 37), 1645, skænket af sognepræst Gregers Knudsen Krag, formentlig sammen med en $\dagger$ disk (ndf.). Den 18 cm høje kalk, tværmål 13,5 cm, har sekstunget fod på standkant med rudebort; på en af tungerne er et krucifiks fastgjort. Det nederste skaffled er seksidet med profilringe og bladbort. På den let fladtrykte knop er spidsovale bosser med graverede blomster, og derimellem er graverede ranker. Det øverste skaffled er cylinderformet og bægeret glat med nyere indsats. Under foden er graveret giverindskrift med versaler: »W:Skiernig/ Gregorivs/ Canvti/ Cragivs/ 1645«. På modstående side er nyere indskrift indridset: »L. Chruchow/ 1750«, for sognepræst Laurits Jørgensen Cruckow (jf. også indskrift nr. 4 på oblatæske ndf.).

1662 blev kalken og $\dagger$ disken istandsat og forgyldt; det fremgår da, at sættet vejede '42 lod'.³² Muligvis istandsat igen 1750, foranlediget af sognepræst Laurits Jørgensen Cruckow (jf. indskrift ovf.).

Disk, (jf. fig. 37), o. 1868,⁷⁸ udført af Niels Christopher Clausen, Odense; tværmål 16,5 cm. På fanen er graveret Jesumonogram i strålekrans. Under bunden er mestermærke for Niels Christopher Clausen og bymærke for Odense (en lilje).⁷⁹

$\dagger$ *Disk*, rimeligvis skænket 1645 sammen med alterkalken (jf. ovf.). Omtalt 1662 i forbindelse med istandsættelse (jf. ovf.).³²

★*Oblatæske* (fig. 38), 1698, skænket af sognepræst Christopher Wielandt (jf. indskrift) til Vester Skerninge og Ulbølle Kirker. Den ovale æske måler 9,3×7,2 cm og er 4 cm høj. Æsken er glat på nær graverede indskrifter af forskellig dato på låg og bund: 1) Midt på låget i versaler: »Gud til ære V. Skierninge og Ulbølle kirker til tienneste Ao. 1698«. 2) Langs lågets rand: »Gifven af Mag. Christopher Wielandt Sogne-Præst«. 3) Nederst i randen med en anden skrifttype end nr. 2: »Testatur in honor. Patr. J. W. AO. 1738« (Bevidnes til faderens ære, Joachim Wielandt). Indskriften er

Fig. 40. Vinskummeske, begyndelsen af 1900-tallet (s. 3177). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Wine skimmer, beginning of 1900s.*

for Odense (en lilje). Kalken er formentlig udført 1667 for de ukendte borgere PIZ og MAD og senere købt og skænket til kirken af sognepræst Christopher Wielandt.

Disken, rimeligvis 1667 som kalken, tværmål 7,8 cm, er glat på nær et cirkelkors på fanen. Sygesættet opbevares i et futteral af brunt skind.

Alterkanden er en nyere glaskaraffel.

†*Alterkander*. 1) Omtalt 1863, af tin, sortlake-ret.³⁰ Fra 1867/68 antagelig anvendt som dåbskande (jf. †dåbskande nr. 2).

2) Anskaffet 1867/68, af porcelæn, sortmalet med forgyldt kors. Udskiftet med en større allerede 1868.³⁰

3) Anskaffet 1868. Kanden kunne rumme fire flasker vin.³⁰

4) 1904, skænket af sognepræst Jørgen Høegh Leunbachs enke, af sølv.⁵⁵

Vinskummeske (fig. 40), begyndelsen af 1900-tallet, 15,5 cm lang, med skaft med kuglestav og gennembrudt blad, til dels kantet med tunger. På skaftets bagside er lodighedsstempler for sølvplet (to tårne og et P).

Alterstager (fig. 41), o. 1550, tidligst omtalt 1662 som 'to lystestager'.³² Af messing, 35,5 cm høje. Stagerne, i sengotisk stil, har cirkulær fod, som rundes op i flere afsæt til cylinderskaft med tre skiveled og bred lyseskål med attisk profil. 1863 var 'hvidmalede blikstativer til olielamper' monteret på de to stager.³⁰

Alterbog (fig. 42), 1928, faksimileudgave af Christian III's bibel, læderindbundet med metal- og læderhængsler. På forsiden indskrift i versaler: »Vester Skjerninge Kirke MCMXXXVIII«.

†*Alterbog*, Christian IV's bibel, omtalt 1662, »Christiani quarti bibel in folio«.³²

†*Røgelseskar*, middelalderligt, af malm. Endnu i kirken 1810, men beskadiget.⁸³

†*Messehagler*. 1) Omtalt 1662, af brunt fløjl.³²

2) Omtalt 1863, af sort klæde med sølvkors og kantet med 'sølvbesætning'.³⁰

3) Rimeligvis anskaffet 1862/63, af rødt silkefløjl med kors af guld og kantet med guldgaloner.⁵⁴ 1908 skulle den fornyes.⁵⁵

Altertæppe (jf. fig. 34), rimeligvis 1963,⁸⁴ et korsstingbroderi med rosetter i hvidt, grønt, rødt, orange og lyseblåt på blå bund. Tæppet svarer til et altertæppe fra 1975-76 i Stige Filialkirke (DK Odense 5161), udført i senantik mosaikudsmykning med Galla Placidias mausolæum i Ravenna som forlæg.

Altersranken (jf. fig. 34), rimeligvis 1896,⁸⁵ af træ, er rektangulær med balusterrækværk. *Knæfaldet*, vistnok fra 1817-20 (jf. †altersranke ndf.), er af træ og betrukket med grønt fløjl ligesom knæleskammel og alterbord. 1863 var knæfaldet

Fig. 41. Alterstager, o. 1550 (s. 3177). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Altar candlesticks, c. 1550.*

Fig. 42. Alterbog, 1928 (s. 3177). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – Altar book, 1928.

beklædt med sort skind, samme år blev det forhøjet. 1896 blev det malet i egefarve og beklædt med rødt klæde; 1923 blev beklædningen atter fornyet.⁸⁶

†*Alterskranke*, rimeligvis opført 1817–20. Omtalt 1863, hvor skranken stod med gelænder og knæfald beklædt med sort skind (jf. ovf.).³⁰

Døbefont (fig. 43), romansk, af grå granit, 71 cm høj; en nærmest æggeformet, glat kumme, 41,5 cm høj, tværmål 72 cm, med kraftig attisk mundingsprofil. Fonten står på en nyere, muret og hvidkalket fod (29,5 cm høj); den romanske fod, antagelig stubformet, var glat (fig. 45).⁸⁷

Ved Jacob Madsens visitats 1589 stod fonten i tårnrummet.⁵ Endnu 1856 havde den sin oprindelige fod,⁸⁷ og det er uvist, hvornår den murede konstruktion blev udført. 1988 blev kummen tømt for cement, mørtel og mursten, der var anbragt i den for at holde dåbsfadet.⁸⁸ Fonten hviler

på en muret plint ved korets nordvestlige hvælpille.

Dåbsfad (fig. 44), skænket 1903 af to døtre af sognepræst Jørgen Høegh Leunbach.³⁶ Af messing, 51 cm i tværmål, glat. Placeres på et jernstativ i døbefonten.

†*Dåbsfade*. 1) Omtalt 1845, af tin, »uden figurer«. ⁶² 2) 1867–68,⁸⁹ af messing. Erstattet af det nuværende dåbsfad 1903.³⁶

Dåbskande (fig. 44), 1896, skænket af sognepræst Jørgen Høegh Leunbachs to døtre.⁵³ Af messing, 30 cm høj, med cirkulær, profileret fod og cylinderformet, glat korpus med markant hældetud og kantet hank.

†*Dåbskander*. 1) Omtalt 1863, af porcelæn.³⁰ 2) 1863 (jf. †alterkande nr. 1), af tin. Fra 1867/68 antagelig anvendt som dåbskande.³⁰

†*Håndklæde*, et »Prydklæde ved Fonten« skænket 1903 af sognepræst Jørgen Høegh Leunbachs to døtre sammen med dåbsfadet (jf. ovf.).³⁶

Fig. 43. Døbefont, romansk, med nyere muret fod (s. 3178). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – Font, Romanesque, with more recent masonry base.

Fig. 44. Dåbsfad, 1903, og dåbskande, 1896, skænket af to døtre af sognepræst Jørgen Høgh Leunbach (s. 3178). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – Baptismal dish, 1903, and baptismal jug, 1896, donated by two daughters of the parson Jørgen Høgh Leunbach.

Korbuekrucifiks (fig. 46), o. 1350, rimeligvis op-hængt i kirken 1919 (jf. ndf.). Kristusfiguren, 90×80 cm, hænger i næsten strakte arme med udstrakte hænder. Hovedet hælder lidt mod højre med ansigtet orienteret lige frem; øjne og mund er lukkede. Håret falder i skarpe lokker bag ørerne, skægget er kort og buklet. Under det flade bryst er tydeligt markerede ribben. Benene er optrukne med stærkt bøjede knæ, næsten som i siddende position, og de store fødder er krydslagte, højre over venstre. Det knælange lændeklæde har store nedhængende snipper i hver side. Ifølge Mogens Larsen har figuren åben rygudhulning,⁶⁵ muligvis oprindeligt beregnet som gemme til relikvier. Korstræet, 200×144 cm, formentlig samtidigt, men med fornyede dele,⁹⁰ har i korsenderne kvadratiske felter med skålforsækning; i korsskæringen er kvadratisk glorieskive. Krucifikset fremstår i mørk egeådring med lakering.

I 1900-tallets første halvdel, rimeligvis i forbindelse med ophængning i kirken 1919, er der sket fornyelse af højre hånd, af fire fingre på venstre hånd samt af håndfladens yderste dele. På samme tid er korstræet stabiliseret med en bagplade med tykkelse på 2,5 cm, følgende korsets

form, og også størstedelen af den øvre korsende er fornyet.⁶⁵

Datering. Krucifiksets højgotiske datering hviler på et stilistisk grundlag. De markante skæringer, heriblandt særligt de markerede ribben, hovedets orientering, de strakte hænder og det

Fig. 45. Døbefont, romansk, med den oprindelige stubformede fod (s. 3178). Tegning af Burman Becker 1856. I KB. – Font, Romanesque, with the original stump-shaped base.

Fig. 46. Korbuekrucifiks, o. 1350. Tidligere i Ulbølle Kirke; ophængt 1919 i Vester Skerninge (s. 3179). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Chancel arch crucifix, c. 1350. Earlier in Ulbølle Church; hung up in 1919 in Vester Skerninge.*

lange lændeklæde samt korstræets udformning peger i denne retning. Lignende krucifiksfigurer, særligt i henseende til positur og lændeklæde, kan bl.a. findes i Sønderjylland i Randerup og Nørre-Løgum Kirker (begge fra første fjerdedel af 1300-tallet, *DK Sjyll*, 1466 og 1535). Vester Skerninge-krucifikset er tidligere blevet sammenlignet med et krucifiks i Roerslev Kirke (Vends Hrd.), dog med bemærkninger om mar-

kant skarpere udskæring, særligt af folderne, på Vester Skerninge-krucifikset.⁹¹ Ud fra et stilistisk grundlag og sammenligning med lignende værker må krucifikset dateres til o. 1350.

Oprindeligt var krucifikset antagelig ophængt i Ulbølle Kirke, hvorfra det efter nedtagelse blev henlagt på præstegårdens loft.⁹² Efter restaurering var det 1919 ophængt på sin nuværende plads på skibets nordvæg i det midterste fag (jf. fig. 18b).

Prædikestol (fig. 47), 1817, skænket af Christian Frederik Berg (jf. indskrift på læsepult ndf.) ligesom altermaleriet (s. 3173).

Den cylinderformede kurv⁹³ er glat med mænderbort på fodlisten og profileret gesims med tandsnit under håndlisten. Læsepulten (fig. 48) er udformet som en opslået bog.

Kurven hviler på to kantede metalpillér. *Opgangen* er ad en smal trappe med tremmegelænder fra syd gennem det forreste stolestade.

Prædikestolens *staffering* omfatter siden 1968/69 gråblå nuancer og forgyldte detaljer. Læsepulten er på ydersiden malet mørkebrun med forgyldte laurbærkranse med initialer og årstal: »CB«

Fig. 47. Prædikestol, 1817, skænket af Christian Frederik Berg (s. 3181). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Pulpit, 1817, donated by Christian Frederik Berg.*

Fig. 48. Læsepult, 1817, med initialer og årstal. Detalje af prædikestol (s. 3181). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Lectern, 1817, with initials and date. Detail of pulpit.*

(rimeligvis Christian [Frederik] Berg) og »1817«; pultens inderside er lysegrå som resten af stolen. Af det oprindelige farvelag er konstateret rester af grønbrune og gule farver samt hvidt.⁶⁵ 1863 var stolen perlegrå og læsepulten sortmalet.³⁰ For 1968/69 var stolen malet i en mørk egetræsfarve med forgyldte detaljer.

Ændringer og istandsættelser. 1883 blev stolen sænket 15 tommer (ca. 38 cm);⁵³ 1914 blev den sænket yderligere 45 cm.⁶⁵ I starten af 1930'erne blev kurven forsynet med pilastre, som inddelte den i fire fag, samt profillister, som imiterede fyldinger i hvert fag;⁶⁵ udsmykningen blev fjernet igen ved restaureringen af inventaret 1968/69. Samtidig blev stolen flyttet længere mod øst. Den gamle trappeopgang blev genanvendt, mens en kantprofileret, firkantet $\dagger$ bærestolpe blev erstattet af de nuværende.⁶⁵

$\dagger$ *Prædikestole.* 1) Omtalt 1589 af biskop Jacob Madsen: »Prædikestolen paa Hiørnet mod Syn-derside«.⁵

2) Muligvis 1656,⁷⁵ billedskærerarbejde⁶², rimeligvis i bruskbarok. Ifølge Böttiger var sognepræst Gregers Knudsen Krag's navn udskåret eller malet på stolen (embedsår 1645–81).⁹⁴ 1668 blev den sænket, da den var sat op for højt.³⁴ Stolen blev nedtaget 1817.⁶²

Prædikestolen kan, i stil og udskæring, have mindet om den endnu bevarede prædikestol (1650) i annekskirken Ulbølle (Salling Hrd.).⁹⁵

Prædikestolsbeklædning. Håndfangslisten er beklædt med blå velour (jf. fig. 47).

$\dagger$ *Prædikestolsbeklædninger.* 1) Omtalt 1869, med en smal guldfrynse.⁵³ 2) Omtalt 1896, ligeledes kantet med en smal guldfrynse.³⁰ 3) Omtalt 1968, af rødt fløjl.⁶⁵

$\dagger$ *Timeglas,* anskaffet 1669, kostede 2 mk. og 12 sk.³⁴ Glasset blev opsat på prædikestolen.

Stolestader (jf. fig. 33 og 51), 1817, med genanvendte dele fra ($\dagger$)stolestader. De 100 cm høje, glatte endegavle har fladt topstykke; ryglænene, antagelig fra 1863 (jf. ndf.), har profilerede fyldinger. De fire forreste stader i skibets nordside har bredere gavle (43,5 cm) end de øvrige stole (26 cm), og disse gavle samt rygstykkerne, som går helt ned til gulvet og er samlet af brede brædder med fyldinger, er antagelig genbrug fra ældre ($\dagger$)stoleværk (jf. nr. 1 og 2 ndf.).⁹⁶ Stolene er siden 1968/69 malet i lys gråblå med mørkegrå detaljer; dog har to gavle i sydsiden rødbrune detaljer. Hynderne er betrukket med mørkerødt stof. 1863 stod stoleværket i perlegrå oliemaling,³⁰ og før 1968/69 i mørk egetræsfarve.⁶⁵

Ved opførelsen af stolestaderne 1817 blev kun de fire forreste stader i nordsiden forsynet med ryglæn (genanvendt fra ($\dagger$)stoleværk jf. ndf.). 1863 var også de tre forreste stole i sydsiden forsynet med ryglæn; de øvrige stole havde 'ryglister'.³⁰ Ved syn samme år bemærkedes, at der burde ind-sættes ryglæn i de resterende stole.⁵⁵ 1863 var stolene på nær de syv bageste i hver side lukket med døre. Herefter blev dørene afmonteret; de sidste døre fjernedes 1887.⁵⁵ 1968/69 gennemgik stolestaderne, på nær de fire forreste i nordsiden, en større restaurering, hvor sæderne blev gjort bredere og afstanden mellem stolene forøget.

Stolene er opstillet i to rækker med 16 stole i nord og 15 stole i syd, inklusiv et dobbelt stade forrest i sydsiden. Den tidligste beskrivelse af stolestadernes opstilling er fra 1863; her stod 21 stole i sydsiden og 24 stole i nordsiden.³⁰

($\dagger$)*Stolestader.* 1) Muligvis før 1600. Rygstykket på den fjerde stol i nordsiden har fem fyldinger (afbrudt af pille i skibets nordside) og kan være fra

et udateret $\dagger$ stoleværk ældre end det, som de tre øvrige, genbrugte rygstykker stammer fra (nr. 2).⁹⁶

2) O. 1650–1750.⁹⁷ Rygstykker og gavle fra dette stoleværk er genbrugt i de tre forreste stader i kirkens nordside (jf. ovf.). På rygstykkerne er fire fyldinger. Stolestaderne blev nedtaget og erstattet af kirkens nuværende stoleværk 1817.

$\dagger$ Præste- eller skriftestol, muligvis o. 1750–1800,⁹⁸ tidligst omtalt 1807, da $\dagger$ monstransskabet var hensat bag ved 'skriftestolen' (jf. $\dagger$ monstransskab ndf., note 83). En lukket stol med mindst to vinduesåbninger og gardiner.⁹⁹ 1886 indrettedes et skab til messehagelen i stolen.¹⁰⁰ 1862 stod stolen rimeligvis i perlefarvet oliemaling som det øvrige inventar.³⁰ 1867 malet i lys egetræsfarve med oliemaling i stil med altertavlen,⁵⁵ i starten af

Fig. 49. Pengeblok, formentlig 1700-tallet (s. 3183). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – Money box, presumably 1700s.

Fig. 50. Klingpung, formentlig 1750–1800 (s. 3183). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – Collection purse, presumably 1750–1800.

1900-tallet i mørk egefarve.⁶⁹ Stolen var opstillet i korets nordside (modsat $\dagger$ degnestolen ndf.),³⁰ og blev nedtaget på et tidspunkt efter 1906 (jf. note 109).

$\dagger$ Degnestol, muligvis identisk med en $\dagger$ lukket stol, opført 1665/66 for 13 mk og 4 sk.,³² men tidligst omtalt 1863; med udsmykkede fyldinger og udskåret topstykke.¹⁰¹ 1884 blev gulvet i stolen omlagt med brædder.¹⁰⁰ I starten af 1900-tallet var stolen malet i mørk egefarve.⁶⁹ Den var opstillet i korets sydside (modsat $\dagger$ præste- eller skriftestol ovf.)³⁰ og blev udtaget af kirken på et tidspunkt efter 1906 (jf. note 109).

$\dagger$ Monstransskab, middelalderligt, omtalt 1589 af Jacob Madsen: »1 Magestrans«. ¹⁰² Beordret nedtaget ved samme lejlighed (»bort«). Fandtes endnu i kirken 1810, hvor det var hensat bag $\dagger$ præste- eller skriftestolen (jf. ovf.).⁸³

Pengeblok (fig. 49), formentlig 1700-tallet, tidligst omtalt 1862.¹⁰³ Blokken er af træ med topdække og tværbånd af metal, 110,5 cm høj. Blokhuset er malet i lys gråblå som kirkens stoleværk; topdækket er malet i mørkere blågrå og metalbåndene er sortmalede. Opsat i forbindelse med det første stolestade vest for indgangen i skibets sydside.

Klingpung (fig. 50), formentlig 1750–1800,¹⁰⁴ 96 cm lang, med drejet, sortmalet skaft, dølle af

Fig. 51. Indre set mod vest. Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Interior looking west.*

messaging og pose af rødt fløj med guldgalonier. Endnu i brug 1893, da det ved syn bemærkedes, at den skulle forsynes med nyt rødt fløj; på samme tid fik den guldkvast og guldtresse.¹⁰⁵ I dag ophængt på skibets sydvæg, øst for indgangen.

Udvendige dørfloje. 1) (Jf. fig. 9), 1869,³⁰ en fladbuet enkeltfløj af lodrette brædder med to tværhængsler. Hvidmalet. I tårnets sydside.

2) (Jf. fig. 9), 1954, tegnet af arkitekt Hans Henrik Engqvist med træskærerarbejde udført af politifuldmægtig Strøbech, Faaborg.¹⁰⁶ Fladbuet dobbeltfløj. På ydersiden er fløjene ved tværgående profillister inddelt i seks fag, som hver deles på midten af en udskåret bølgeranke, og forsynet med en lysåbning, udformet som et cirkelkors, samt håndtag af jern. På indersiden er tre fyldinger, de midterste rektangulære med en enkelt tværgående planke. Lysåbningerne er på denne side firpasformede. Hver fløj har to sortmalede metalhængsler med fladtrykt, liljeformet spids. I våbenhusets sydvæg.

Indvendig dørfloj, rimeligvis 1900-tallet, af træ; dobbeltfløj med tre profilerede fyldinger på hver side og med tre liljeformede hængsler. Malet i lys gråblå farve som kirkens øvrige træværk.

†*Dørfloje.* 1) Omtalt 1863, en dobbeltfløj med fyldinger, 2 alen bred (ca. 125 cm) hvorover et vindue. 1863 malet i perlefarve; 1896 i egetræsfarve. I indgangen til våbenhuset.³⁰

2) Omtalt 1863, en enkeltfløj med fyldinger, 2 alen bred (ca. 125 cm). 1878 ændret og lodret delt i to fløje, hvoraf den ene skulle kunne holdes lukket 'ved indvendigt anbragte skodder', mens den anden var åben. 1863 malet i perlefarve; 1896 i egetræsfarve. I indgangen fra våbenhus til skib.³⁰

3) 1878, en dobbeltfløjet tremmedør anbragt inden for kirkens indgangsdør.³⁰

†*Pulpitur*, tidligst omtalt 1768 som 'brøstfældigt'.⁴⁸ Pulpituret var opsat 'ovenover de nederste stole under tårnhvælvingen', hvilket muligvis skal forstås som tårnrummet,¹⁰⁷ og der var adgang

til det via en trappe i skibet. 1863 var det møbleret med tre faste bænke med ryglister.³⁰ Pulpituret fandtes endnu 1899, da man ville anbringe et gardin bag 'pulpiturets balustrade' (rimeligvis pulpiturets brystning udgjort af balustergelænder).⁵⁵ Omstændighederne ved nedtagelse af pulpituret kendes ikke.

Orgel (fig. 52), 2002, med 14 stemmer og tre transmissioner, to manualer og pedal. Bygget af Th. Frobenius & Sønner, Kgs. Lyngby og Horsens. Disposition: Hovedværk: Principal 8', Rørfløjte 8', Oktav 4', Gedaktfløjte 4', Oktav 2', Mixtur III. Svelleværk: Gedakt 8', Quintatön 8', Blokfløjte 4', Gemshorn 2', Sesquialtera II, Obo 8'. Pedal:

Fig. 52. Orgel, 2002, bygget af Th. Frobenius & Sønner (s. 3185). Foto Arnold Mikkelson 2020. – *Organ, 2002, built by Th. Frobenius & Sønner.*

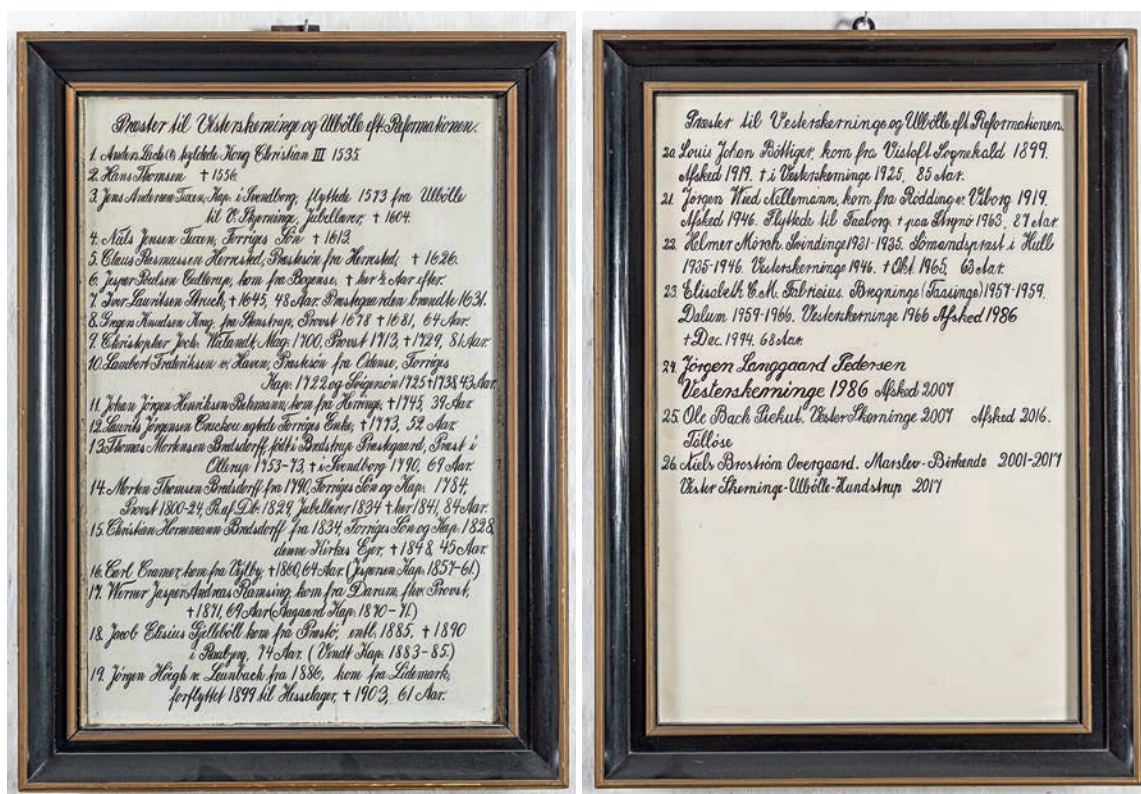

Fig. 53–54. Præsterækketavler, o. 1930 (s. 3186). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – Boards listing parsons, c. 1930.

Subbas 16', Principal 8' (trm.), Rørføjte 8' (trm.), Oktav 4' (trm.), Fagot 16'. Tremulant for SV. Manualomfang C–g³, pedalomfang C–f¹. Koblinger: I+II, I+II 16', P+I, P+II. Facadens staffering

Fig. 55. Kirkestævnetavle, rimeligvis 1800-tallet (s. 3187). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – Parish meeting board, probably 1800s.

omfatter egetræsfarve og mørkeblå fyldingsfelter. Orglet er opstillet på gulvet i tårnrummet.

★Orgel, 1935, med 11 stemmer, to manualer og pedal. Bygget af Marcussen & Søn, Aabenraa. Disposition: Manual I: Principal 8', Gedakt 8', Oktav 4', Gemshorn 4', Mixtur 4 fag. Manual II: Quintatøn 8', Salicet 8', Rørføjte 4', Oktav 2', Sesquialtera 2²/₃+1³/₅. Pedal: Subbas 16'. Koblinger: II–I, I–P, II–P. Fælles svele for II og P. Manualomfang C–f³, pedalomfang C–d¹. Pneumatisk aktion, bælgvindlader. Orglet var placeret på gulvet i tårnrummet med østvendt facade og sydvendt spillebord; 2002 blev det flyttet til privat eje.¹⁰⁸

†Harmonium, leveret 1906 af Petersen og Steenstrup, bekostet af menigheden.³⁰

To præsterække (fig. 53–54), o. 1930, af træ, 93×67 cm, i profileret ramme, hvidmalede med sort skriveskrift. Tavlen i syd viser præsterne fra 1535–1899, mens tavlen i nord viser præsterne fra 1899–2017, begge med enkelte biografiske detaljer.

Fig. 56. Salmenummertavle, 1904 (s. 3187). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – Hymn board, 1904.

†*Præsterækketavle*, omtalt 1863, hang i koret.¹⁰⁹
Salmenummertavler (fig. 56), 1904, af træ, 91×48,5 cm, med let udkraget topstykke med tandsnit, til skydenumre. Malet i gråblå nuancer; tandsnittet forgyldt. Tavlerne var oprindeligt malet i egefarve.³⁰ Oprindeligt anskaffedes fire,⁵⁵ men i dag hænger kun tre i kirken.

Fire †*salmenummertavler*, omtalt 1863 og 1878, da tallene skulle opmales med sort oliefarve.¹¹⁰

Kirkestævnetavle (fig. 55), rimeligvis 1800-tallet, af træ, 33,5×25,5 cm. Sortmalet med hvid indskrift: »Lyses til Kirkestævne«. Ophængt over mindetavlen (s. 3190) på våbenhusets sydvæg.

Fig. 57. Kandelaber nr. 2, dåbsstige, 1981, udført og skænket af Christian Madsen (s. 3188). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – Candelabrum no. 2, baptism candelabrum, 1981, made and donated by Christian Madsen.

Andre tavler. Indskriftsplade (fig. 59), formentlig anden halvdel af 1800-tallet, af blik, formet som et skriftbånd, hvidmalet med mørkeblå kanter og indskrift med mørkerød og mørkeblå fraktur: »Slægt efter Slægt skulle bringe Dig Frydesange«. Pladen var ophængt over korbuen og blev nedtaget o. 1920.¹¹¹ Hænger i dag på våbenhusloftet.

Lysekroner. 1-2) (Jf. fig. 33), skænket 1936,³⁰ barokkopi med 2×6 svungne, fligede arme med volut i de indre slyng. Balusterstammen afsluttes forneden af en hængekugle med profilknop. Ophængt i forgyldte kæder i første og andet fag.

3) (Jf. fig. 33), 1969,³⁰ barokkopi med 2×6 svungne arme med basunblæsende engle i de indre slyng. Balusterskaft med glat hængekugle og hængeknop. Ophængt i forgyldt kæde i tredje fag.

Kandelabre. 1) (Jf. fig. 34), 1906, skænket af snedker Mortensen ved hustruens død.³⁶ Af træ,

Fig. 58. »Johanne«. Kirkeskib, 1895-98, ophængt 1920 (s. 3189). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *“Johanne”. Church ship, 1895-98, hung up in 1920.*

148,5 cm høje, med cirkulær fod, cylinderskafte afsluttet af profileret, hvorfra lysearmene udgår. Malet i grå nuancer og anbragt på en kvadratisk konsol med hjul på hver side af alteret.

2) (Fig. 57), 1981, udført og skænket af tidligere sognerådsformand Christian Madsen.³⁰ Dåbsstage af messing, 52,5 cm høj, med ottekantet, aftrapet fod, hvilende på fire ben. Skaffet har snoet

midterstykke mellem kugle- og vaseled, og den flade lyseskål er profileret. Placeres ved dåb på en konsol, 1991, udført af Hundstrup Møbelfabrik,³⁰ af egetræ, 80 cm høj, med jernbeslag og -håndtag. Står i korets nordside ved forreste stolestade.

Kandelabrens anvendelse som dåbslysestage sker i lighed med nyere praksis, se bl.a. Vor Frelsers Kirke i Horsens (DK Århus 5557).

Fig. 59. Indskriftplade, formentlig anden halvdel af 1800-tallet (s. 3187). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Inscription tablet, probably second half of 1800s.*

Fig. 60. Klokke, 1594, støbt af Matthias Benninck, Lübeck (s. 3189). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Bell, 1594, cast by Matthias Benninck, Lübeck.*

Lampetter. 1-4) 1969, fire identiske lampetter med tre lyspærer. Ophængt parvis på korets nord- og sydvæg. 5-8) 1969, som ovenstående, men med én lyspære. To ophængt i tårnrummet og to i våbenhuset.

Kirkeskib (fig. 58), »Johanne«, 1895-98, bygget af skibstømrer Simon Jensen Kirkegaard, København, og skænket af samme 1920.¹¹² Skibet er en tremastet fuldrigger med bronzemalet bund og sortmalet skrog med hvide detaljer. Navnet og kirkens navn står agter med hvide versaler. Ophængt i en metalstiver i buen mellem andet og tredje fag fra øst.

†*Ligbåre*, omtalt 1667, da kirken anskaffede »en ny ligbåre, 11 mark«.³⁴

Klokke (fig. 60), 1594, støbt af Matthias Benninck, Lübeck. Tværmål 90 cm. Om halsen er en liljebort og derunder skriftbånd med reliefversaler: »Dum trahor audite voco vos ad gaudia vitæ Mattias Benninck me fecit anno 1594« (Hør, når jeg trækkes. Jeg kalder jer til livets glæde. Mattias Benninck gjorde mig i året 1594).¹¹³

1935 undergik klokken en større istandsættelse med svejsning af en revne og en ny knebel.³⁰

†*Klokke*, omtalt af Jacob Madsen 1589: »1 Clock synder oc bruden«.⁵

Fig. 61. Mindetavle, o. 1864, over menig Jørgen Jørgensen (†1864) (s. 3190). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – Memorial table, c. 1864, to private Jørgen Jørgensen (†1864).

GRAVMINDER

Oversigt. Kirken rummer en mindetavle fra o. 1864 og en gravsten fra o. 1846; en gravsten fra o. 1768 findes på kirkegården.

Mindetavle (fig. 61), o. 1864, over menig Jørgen Jørgensen af 16. regiment, 4. kompagni, nr. 121. Såret i Sønderborg 2. april, †9. april 1864 på Augustenborg Lazaret.

Tavle af hvidt marmor i profileret ramme af træ, 62,5×42 cm. Tavlen har indskrift med fordybet, forgyldt antikva, rammen er brun- og sortmalet.

Gravsten. 1) (Fig. 62), o. 1768, over gartner Christian Rasmussen Voigt, *1710, †1768, og hustru Anna Nielsdatter Voigt, *1723, †17□.

Rød sandsten, 166×110 cm, med indskrift med fordybede versaler. I hjørnerne er udsparede

firpasfelter med relieffer, der i de øvre felter viser krukke med planter samt arbejdsredskaber i form af passer og vinkelmåler. I de nedre felter er forkrænkelighedssymboler: til venstre et vinget timeglas, til højre et dødningshoved. Over personalia et vers: »Os hjalp vor Gud omsider ud/ af Syndens Land/ Vor Frelser Mand«.

Oprindeligt lå stenen i kirkegulvet under den søndre stolerække.¹¹⁴ O. 1904 taget op og opstillet i våbenhuset,³⁰ hvor den endnu stod 1955.⁹⁰ I dag er stenen placeret på kirkegården op ad kappellets sydmur.

2) (Fig. 63), o. 1846, over Salome, f. Balslev, *7. maj 1766, †[13]. juni 1846. 1° g.m. sognepræst J. M. Leth i Svanninge i □ år og 2° g.m. gårdejer R. Hansen i □ år.

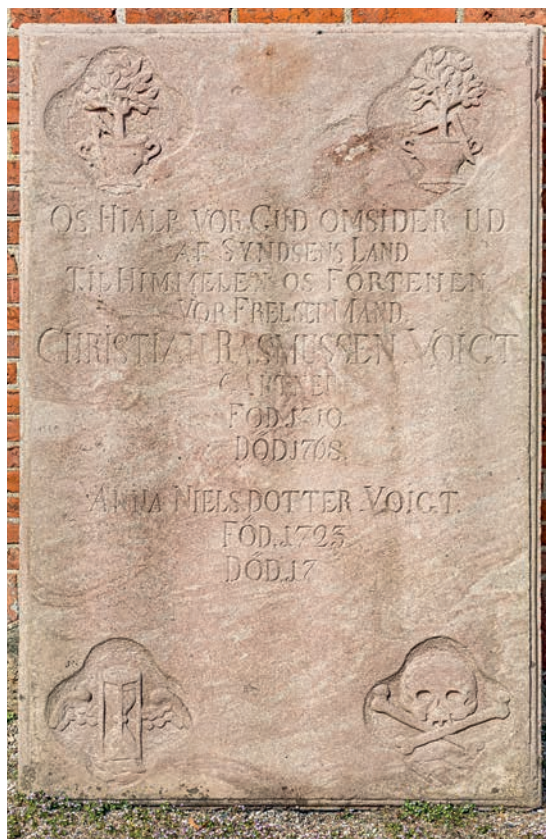

Fig. 62. Gravsten nr. 1, o. 1768, over gartner Christian Rasmussen Voigt (†1768) og Anna Nielsdatter Voigt (s. 3190). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – Tombstone no. 1, c. 1768, of gardener Christian Rasmussen Voigt (†1768) and Anna Nielsdatter Voigt.

Fig. 63. Gravsten nr. 2, o. 1846, over Salome, f. Balslev (†1846) (s. 3190). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – Tombstone no. 2, c. 1846, of Salome, née Balslev (†1846).

Rød kalksten, 101×60 cm. Indskrift med fordybet kursiv og antikva på skriftfelt, der udfylder hele fladen. I sviklerne er rosetter og under skriftfeltet en roset mellem fligede blade. Indsat i en nyere ramme af træ og ophængt på våbenhusets nordvæg øst for døren.

†Jordfæstebegravelser. 1-2) Sognepræst Johan Jørgen Behmann (†1745) og hustru, begravet »under skriftestolen« (jf. s. 3183),⁶² dvs. i korets nordside.

3) Cathrine Stoud Balslev (†1780) begravet 'mellem alteret og væggen',⁶² dvs. i koret.

Kirkegårdsmonumenter. 1) (Fig. 64), 1833,¹¹⁵ over Catharine Erichsen, *28. jan. 1785, †20. maj 1833.

Støbejernskors, 109×67 cm, med indskrift med skriveskrift og fraktur. Rundbuet kløverbladskors med smal, profileret kant og et englehoved i øverste korsende. Sortmalet. Opsat på granitsokkel på kirkegårdens østlige del.

*2) (Fig. 65-66), o. 1855, over Maria Dorthea Sørensen, *21. maj 1835 i Vester Skerninge, 4. nov. †1855 sammesteds i sit 21. år. Efter persona-lia et skriftsted (Hebr. 13,14).

Stele af træ, 117×58 cm, ens udsmykket på for- og bagside og med indskrift med skriveskrift på begge sider. Skaftet hviler på et karnisprofileret postament og flankeres af drejede søjler; skrift-felterne er ovale, og over dem er to indfældede rosetter. Foran felterne står to stager med sluk-kede lys, skåret i højt relief. Den fremspringende gesims har tandsnit, og det trekantede topstykke med indadbuede sider og indfældet, halvcirku-lært stråleornament bærer små drejede lågkruk-ker, hvoraf kun en af de oprindeligt tre krukker

Fig. 64. Kirkegårdsmonument nr. 1, 1833, over Catharine Erichsen (†1833) (s. 3191). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – Churchyard monument no. 1, 1833, to Catharine Erichsen (†1833).

Fig. 65-66. Kirkegårdsmonument nr. 2*, o. 1855, over Maria Dorthea Sørensen (†1855) (s. 3191). 65. Forside. 66. Bagside. Foto Arnold Mikkelsen 2020. – Churchyard monument no. 2*, c. 1855, Maria Dorthea Sørensen (†1855). 65. Front. 66. Back.

er bevaret. Stelen er lysebrun med hvide, forgyldte og blå detaljer; indskrifterne er sorte på hvid bund. På den ene side står personalia, på den anden et mindevers. I Odense Bys museer (inv.nr. KMO/1944/22).¹¹⁶

3) (Fig. 68), uvis datering. Træhandler J. Larsens familiegravsted.

Grotte af grå sandsten, 122×60 cm, prydet med egeløv i relief. I forsiden er en indfældet, fladbuet tavle af hvidt marmor, 48×38,5 cm, hvorpå indskrift med fordybede, sortmalede versaler, og der-

over en indfældet medaljon af biskuit med relief af en putto med kors, meta og tårekrukke. Grotten kronet af et kløverbladskors af hvidt marmor. Syd for kirken.

4) (Fig. 67), o. 1918, udført efter tegning af Kaare Klint, over Maria Magdalena Klint, f. Bredsdorff, *1887, †1918 og Tommy Elisabeth Larsen, f. Bredsdorff, *1890, †1936.

Rødlig sandsten, 209×77 cm, med indskrift med fordybede versaler i et skriftbånd langs kanten.¹¹⁷ Syd for kirken.

5) (Fig. 67), o. 1918 (jf. nr. 5), over Thomas Christian Sophus Bredsdorff, *1847, †1913 og Dorothea Elisabeth, f. Bramhelt, *1862, †1932.

Svarende til nr. 4 og placeret ved siden af dette.

†Kirkegårdsmonument. O. 1852,¹¹⁸ over ukendt, støbejernskors, 108×74 cm. Et tredobbelt liljekors med reliefblomster i korsenderne; i korsskæringen

udgik mindre liljer. Ved foden en kvadratisk indskriftplade, 44×44 cm, med profileret rammeliste.

Syd for kirken er et *gravsted* for familien Bredsdorff, indhegnet med sortmalet støbejernsgitter i nygotisk stil. Blandt de begravede er præsterne M. T. Bredsdorff, *12. febr. 1757, †2. maj 1841, og C. H. Bredsdorff, *15. sept. 1802, †22. jan. 1848.

Fig. 67. Kirkegårdsmonument nr. 4-5, o. 1918, over Maria Magdalena Klint (†1918) og Tommy Elisabeth Larsen (†1936), samt over Thomas Christian Sophus Bredsdorff (†1913) og Dorothea Elisabeth (†1932). Udført efter tegning af Kaare Klint (s. 3192-93). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – Churchyard monuments no. 4-5, c. 1918, to Maria Magdalena Klint (†1918) and Tommy Elisabeth Larsen (†1936), and to Thomas Christian Sophus Bredsdorff (†1913) and Dorothea Elisabeth (†1932). After drawing by Kaare Klint.

Fig. 68. Kirkegårdsmonument nr. 3, uvis datering, træhandler J. Larsens familiegravsted (s. 3192). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – Churchyard monument no. 4, uncertain date, family burial place of timber merchant J. Larsen.

KILDER OG HENVISNINGER

Nedenfor er anført en oversigt over arkivalier eller utrykte kilder og litteratur anvendt i beskrivelsen af Vester Skerninge Kirke. For en oversigt over arkivalier og litteratur samt forkortelser anvendt i Svendborg Amt i almindelighed, jf. også s. 59 ff. Henvisninger til *Danmarks Kirker*, Kbh. 1933–, er angivet som DK, efterfulgt af betegnelsen på det pågældende amt; referencer inden for Svendborg Amt har dog kun sideangivelse.

Arkivalier. Rigsarkivet, København (RAK). *Reviderede Regnskaber, Kirkeregnskaber*: Regnskaber Fyn 1662–1837. 571. Nyborg Provsti. Sallinge Herred. 1662–71, 1671–74 (Rev. Rgsk. Rgsk. Fyn).

Rigsarkivet, Odense (RAO). *Fyns bispearkiv*: Synsforretninger over kirker og præstegårde 1872–98 (*Bispeark.* Syn over kirker og præstegårde). – Visitatsprotokol 1732–1803 (*Bispeark.* Visitatsprot.). – Sunds og Sallinge Herreder 1859–67 (*Bispeark.* Sunds og Sallinge Hrd.). – Sunds Herreds breve 1541–1669 (*Bispeark.* Sunds

Hrds. breve). *Sallinge Herreds provstiarkiv*: Synsprotokol for kirker og præstegårde 1915–75 (*Sallinge provstiark.* Synsprot.). – Returnerede cirkulærer 1851–64 (*Sallinge provstiark.* Returnerede cirkulærer). *Sunds Herreds provstiarkiv*: Synsprotokol for kirker 1935–1981 (*Sunds provstiark.* Synsprot.). *Sunds-Sallinge Herreds provsti*: Breve fra sognene i Sallinge Herred 1838–51 (*Sunds-Sallinge provstiark.* Breve). *Stenstrup-Lunde præstearkiv*: Breve og dokumenter 1771–1951 (*Stenstrup-Lunde præsteark.* Breve og dok.). *Vester Hæsing-Sandholt Lyndelse præstearkiv*: Regnskabsbog 1617–1673 (*Vester Hæsing-Sandholt Lyndelse præsteark.* Rgsk.). *Vester Skerninge Sogn*: Embedsbog 1845–1911 (*Sogneark.* Embedsbog). *Vester Skerninge Menighedsråd*: Forhandlingsprotokol 1912–27 m.m. (*Menighedsrådsark.* Forhandlingsprot.). *Holstenshus Gods*: Sager vedrørende Diernæs mv. (*Holstenshus Gods.* Sager).

Egebjerg Lokalhistoriske Arkiv: Materiale vedr. Vester Skerninge Kirke.

Det Kongelige Bibliotek (KB). *Kallske samling*. 377. 4°. Kopi af beskrivelse over kirkerne og herregårdene i Fyn og i Langeland, af sognepræsterne til Thuras brug forfattet 1755 (*Kallske saml.* 377. 4°. Beskrivelse over kirkerne 1755).

Nationalmuseet (NM). *Håndskriftsamlingen*: C. T. Engelstoft, *Kirkerne i Fyns Stift* (med register af Olaf Olsen) (NM. Engelstoft). *Indberetninger*: M. T. Bredsdorff 1810 (inventar). – J. B. Løffler 1886 (bygning og inventar). – Usigneret 1919 (krucifiks). – Kirsten Weber 1955 (inventar). – Mogens Larsen 1968 (restaurering

Fig. 69. Skitse af kirken i biskop Jacob Madsens visitatsbog. I RAO. – Sketch of the church in Bishop Jacob Madsen's Book of Visitations.

Fig. 70. Romanske dørøverligger (s. 3151). Tegning ved J. B. Löffler 1886. – *Romanesque door lintel.*

af inventar). – Tycho Clemmensen 1988 (døbefont). – Claus Madsen 1989/90 (i Odense Bys Museer, kopi i NM) (bygning). – Birgit Als Hansen 2002 (tårnrum). – Heidi Maria Møller Nielsen 2010 (omgivelser). – Lis Sejr Eriksen 2012 (stolestader).

Tegninger. Nationalmuseet (NM). Ejnar Mindedal Rasmussen og Niels Turin 1919 (plan, snit, opstalter). – Ejnar Mindedal Rasmussen 1948–49 (beliggenhed, redskabshus, skarnkasse). – Hans H. Engqvist og Karsten Rønnow 1966 (plan). – Claus Svendsen 1994 (beliggenhed, dør, vindue). – Lehn Petersen 1995 (plan, snit). – Heidi Maria Møller Nielsen 2010 (udgravningsprofiler).

Det Kongelige Bibliotek (KB). Burman Becker 1856 (bygning og døbefont).

Litteratur. L. Böttiger, *Vester Skjerninge-Ulbølle og Omegn*, Nyborg 1924 (Böttiger 1924). – Orla Hylleberg Eriksen, *Dendrokronologisk undersøgelse af tommer fra tag over Vester Skjerninge kirke, Fyn*, NNU rapport nr. 24, Nationalmuseet 2020 (Hylleberg Eriksen 2020).

Historisk indledning ved Marie Louise Bode Blyme, kirkens omgivelser og bygning ved Anders C. Christensen, inventar og gravminder ved Marie Louise Bode Blyme, heraf dog orgler ved Kristian Lumholdt. Arkivalielæsning ved Bjørn Westerbeek Dahl, Katrine Faust Larsen og Marie Louise Bode Blyme m.fl. Engelsk oversættelse ved James Manley. Korrektur ved Anne Frovin. Teknisk og grafisk tilrettelæggelse ved Mogens Vedsø. Redaktionen afsluttet oktober 2021.

¹ *Repertorium diplomaticum regni danici mediævalis. Fortegnelse over Danmarks Breve fra Middelalderen*, Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie (udg.) 1, III, Kbh. 1906, 243 f. (31. maj 1418)

² *Repertorium diplomaticum regni danici mediævalis* (note 1), 2, IV, Kbh. 1932, 625 f. (1. marts 1496).

³ »Regnskabsbog over Indtægten af Landehjælpen 1524–26«, *Danske Magazin*, IV, 2, 1873, 34.

⁴ *Kronens Skøder paa afhændet og erhvervet jordegods i Danmark fra Reformationen til Nutiden, 1535–1765*, I, Rigsarkivet (udg.), Kbh. 1908, 145.

⁵ *Biskop Jacob Madsens visitatsbog 1588–1604*, Jens Rasmussen og Anne Riising (udg.), Odense 1995, 243.

⁶ RAO. *Bispeark*. Sunds Hrds. breve.

⁷ *Kirkehistoriske Samlinger*, IV, 6, 1899–1901, 763 ff.

⁸ *Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre Forhold 1551–1660*, Rigsarkivet (udg.), Kbh. 1885–2005 (8. aug. 1660).

⁹ *Kronens Skøder* (note 4), 422 f.

¹⁰ RAO. *Stenstrup-Lunde præsteark*. Breve og dok.

¹¹ Böttiger 1924 226.

¹² J. C. Danielsen, »Kirken den er et gammelt hus«, avis-artikel 21. sept. 1968 i Egebjerg Lokalhistoriske Arkiv.

¹³ *Danske Kirkelove*, Holger F. Rørdam (udg.), II, Kbh. 1886, nr. 300 (25. september 1573).

¹⁴ Ved Jacob Madsens visitats 1. juli 1589 omtales Vester Skjerninge endnu som anneks til Ulbølle, men ved visitatsen i Ulbølle 1593 nævnes Vester Skjerninge som hovedsogn. *Biskop Jacob Madsens visitatsbog* (note 5), 242–43.

¹⁵ Udskilt fra Øster Skjerninge (Sunds Hrd., s. 1906).

¹⁶ *Kancelliets Brevbøger* (note 8) (6. april 1632).

¹⁷ Böttiger 1924 60.

¹⁸ *Biskop Hans Mikkelsens dagbøger 1626–41*, Anne Riising og Mogens Seidelin (red.), Udgiverselskabet for Historisk Samfund for Fyns Stift, Odense 1991, 29. juli 1641.

¹⁹ *Kirkehistoriske Samlinger* IV, 6, 1899–1901, 757 ff.

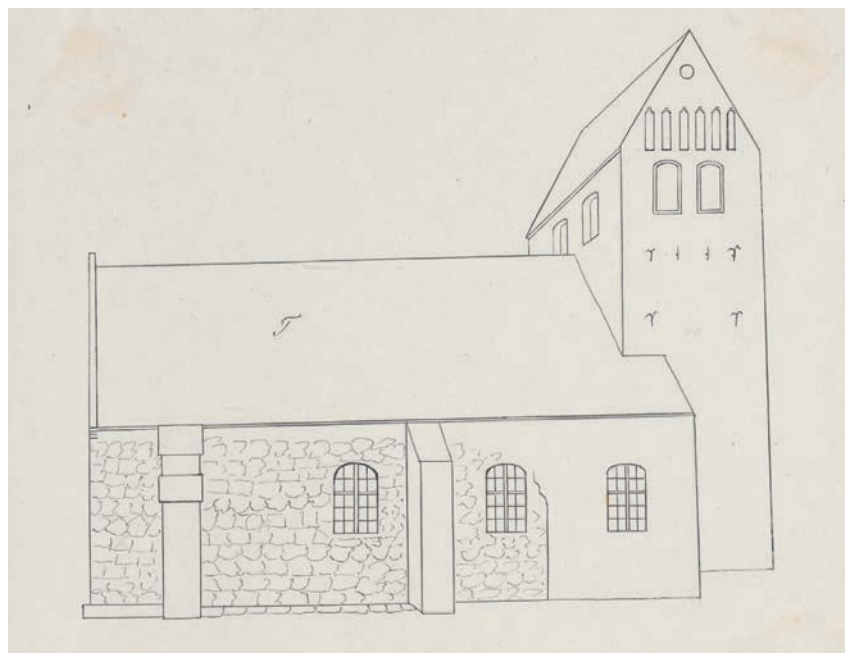

Fig. 71. Kirken set fra nord. Tegning af Burman Becker 1856. I KB. – *The church seen from the north.*

²⁰ *Biskop Hans Mikkelsens dagbøger 1991* (note 18), 21. september 1641.

²¹ Pladen måler 4,4×4,1 cm, inv.nr. D328/2012.

²² Beskrivelsen af mønterne beror på Indb. ved Claus Madsen 1989/90, i NM. De øvrige fund omfatter et fragment af en blyplade (D324/2012), tre stykker grønligt vinduesglas (D325/2012), et stykke keramik, rød-gods med indvendig glasur (D326/2012), en jernnagle/søm (D327/2012) samt en mørtelprøve (D329/2012).

²³ NM. Indb. ved Heidi Maria Møller Nielsen 2010.

²⁴ Fredningsoplysninger m.m. er indhentet på kulturarv.dk, Fredede & bevaringsværdige bygninger; vedrørende bygningsfredningens historie generelt, se *Hele samfundets eje. Bygningsfredning i 100 år*, Allan Tønnesen m.fl., Odense 2018; jf. også Hanne Jensen, »Kirken, kroen og kvinderne – omkring en bydel i Vester Skerninge«, Årbog for Svendborg og Omegns Museum 2002, 24–37, samt *Böttiger 1924* 226f, sidstnævnte særligt med henblik på præstegårdens udvidelser i 1800-tallet.

²⁵ RAO. *Svendborg Amtsprøvti*. Synsprot.

²⁶ Meddelt 1839 af sognepræst og senere kirkejer Christian Hornemann Bredsdorff, jf. RAO. *Sunds-Sallinge provstiark*. Breve; *Svendborg Amtsprøvti*. Synsprot.

²⁷ RAO. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.; jf. også *Sallinge provstiark*. Returnerede cirkulærer.

²⁸ Arealet svarer til 517 m², såfremt der menes tre fjerdedele skæpper.

²⁹ RAO. *Sallinge provstiark*. Synsprot.; *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.

³⁰ RAO. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.

³¹ RAO. *Sallinge provstiark*. Synsprot.

³² RAK. *Rev. Rgsk.* Rgsk.; RAO. *Vester Hæsinge-Sandholt Lyndelse præsteark*. Rgsk.

³³ RAO. *Bispeark*. Syn over kirker og præstegårde; *Sallinge provstiark*. Returnerede cirkulærer; *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.

³⁴ RAK. *Rev. Rgsk.* Rgsk. Fyn.

³⁵ Preben Hahn-Thomsen, »Den fynske mæcen apoteker Sibbernsen (1850–1931)«, *Fynske Årbøger* 1972, 81–92; jf. også Christian Kaaber, »At samle – og at dele ud. Apoteker Sibbernsen og hans bøger«, *Nyborg – Før og Nu* 2017, 136–148; vedr. Harald Nielsen især, se Lene Floris, *Bedre Byggeskik. Bevægelse og bygninger*, Viborg 2005, hvor ligkapellet i Vester Skerninge dog ikke er nævnt.

³⁶ *Böttiger 1924* 231.

³⁷ N. Schack, *Revision og Fortsættelse af Hofmans Fundatssamling* bd. 4, Kbh. 1839, 158–167.

³⁸ *Böttiger 1924* 191.

³⁹ Jf. »Selskabet de danske Vaabenbrødres Historie gennem halvtreds Aar. Tilegnet de danske Forsvarsbrødre« (red. Jens Jensen), Kolding 1910.

⁴⁰ Frådstenskvadrene konstateret ved afrensning 1989, hvor der endvidere på en af de nederste sten i det sydøstre hjørne blev observeret indridsninger i form af 'ikke umiddelbart forståelige figurer', jf. Indb. ved Claus Madsen 1989/90, i NM.

⁴¹ NM. Indb. ved Claus Madsen 1989/90.

⁴² Støttepillen er dog ikke gengivet af Burman Becker 1856 (fig. 71).

⁴³ 2002 blotlagdes fundamentet indtil en dybde af ca. halvanden meter under nuværende gulv ved en mindre undersøgelse i tårnrummets sydvesthjørne, jf. NM. Indb. ved Birgit Als Hansen 2002.

⁴⁴ NM. Indb. ved Birgit Als Hansen 2002.

⁴⁵ De to beskårne blændinger på sydsiden blev afdækket 1989.

⁴⁶ RAO. *Sunds provstiark*. Synsprot.

⁴⁷ Pillerne mentes dog tidligere at have været af rå kamp, jf. *Böttiger* 1924 13.

⁴⁸ RAO. *Bispeark*. Visitatsprot.

⁴⁹ *Böttiger* 1924 230.

⁵⁰ RAO. *Sallinge provstiark*. Returnerede cirkulærer; *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.

⁵¹ RAO. *Bispeark*. Syn over kirker og præstegårde; *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.

⁵² RAO. *Bispeark*. Syn over kirker og præstegårde; *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.

⁵³ RAO. *Bispeark*. Syn over kirker og præstegårde.

⁵⁴ RAO. *Bispeark*. Sunds og Sallinge Hrd.

⁵⁵ RAO. *Sallinge provstiark*. Returnerede cirkulærer.

⁵⁶ RAO. *Bispeark*. Sunds og Sallinge Hrd.; *Sallinge provstiark*. Returnerede cirkulærer.

⁵⁷ RAO. *Bispeark*. Syn over kirker og præstegårde; *Sallinge provstiark*. Returnerede cirkulærer.

⁵⁸ Alle daterede prøver er udtaget i tømmer, der har bevaret splintved, eller som baseret på iagttagelser

under prøveudtagningen kun mangler splintved. Dateringen af korets tagværk bygger på tre prøver, hvoraf yngste årring er dannet 1431 (prøvenr. 41561059). Yngste årring i den yngre gruppe (skibet) er dannet 1485 (prøvenr. 41561069). (*Hylleberg Eriksen* 2020).

⁵⁹ RAO. *Bispeark*. Syn over kirker og præstegårde; *Sallinge provstiark*. Returnerede cirkulærer; *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.

⁶⁰ KB. *Kallske saml.* 377 4°. Beskrivelse over kirkerne 1755.

⁶¹ Korrespondance i NM.

⁶² RAO. *Sogneark*. Embedsbog.

⁶³ RAO. *Sogneark*. Embedsbog. Jf. også *Böttiger* 1924 230.

⁶⁴ RAO. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot. Antependiet har muligvis tidligere været i brug i Ollerup Kirke (Sunds Hrd.), som samme år fik nyt alterbord, jf. s. 2024.

⁶⁵ NM. Indb. ved Mogens Larsen 1968.

⁶⁶ Maleriet kostede 800 rdlr., jf. Jette Kjarboe, »C. W. Eckersbergs altertavler« i *Kunstmuseets Årsskrift* 1975, Kbh. 1976, 132, n. 52.

⁶⁷ De oprindelige malerier var endnu på altertavlen 1858, jf. NM. *Engelstoft*.

⁶⁸ Der er fundet spor af brunlig maling, jf. NM. Indb. ved Mogens Larsen 1968.

⁶⁹ Jf. fotografi i *Böttiger* 1924.

⁷⁰ Spor af dette fundet 1968, jf. NM. Indb. ved Mogens Larsen 1968.

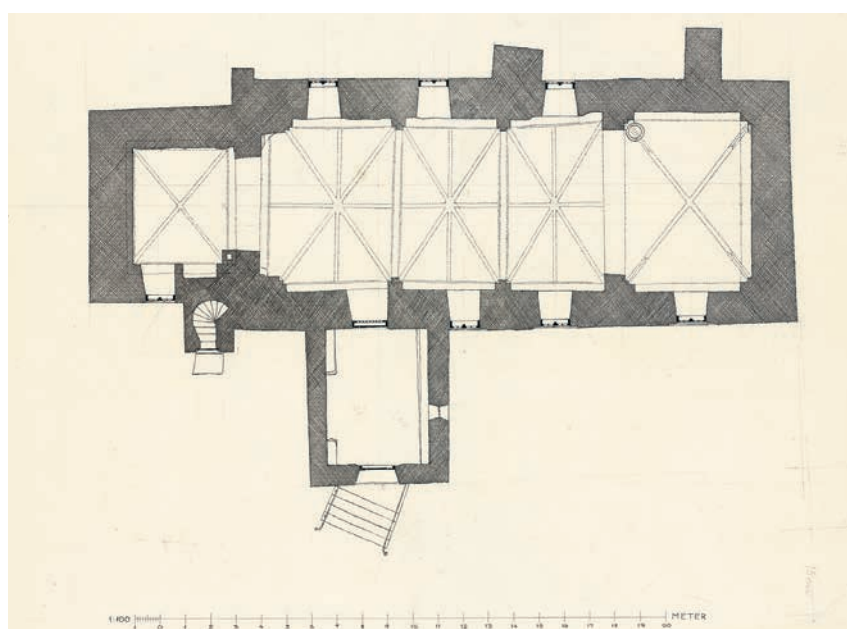

Fig. 72. Plan (jf. fig. 18a-e). 1:300. Målt og tegnet af Niels Turin og Ejnar Mindedal Rasmussen 1919. I NM. – Plan.

⁷¹ 1845 er den senest mulige datering jf. beskrivelse af sognepræst Christian Hornemann Bredsdorff 1845 i RAO. *Sogneark*. Embedsbog.

⁷² Jf. foto i Egebjerg Lokallhistoriske Arkiv, hvor frisen står uden strålekrans.

⁷³ Jf. foto i NM 1941.

⁷⁴ *Biskop Jacob Madsens visitatsbog* (note 5), 243; Sidsel F. Plathe og Jens Bruun, *Danmarks Middelalderlige Altertavler – og anden billedbærende kirkeudsmykning af betydning for liturgien og den private andagt*, I-II, Odense 2010, 1140.

⁷⁵ Böttiger foreslår med udgangspunkt i de kalkmalede, kongelige navnetræk (†kalkmalerier s. 3169), at †altertavle nr. 2 og †prædikestol nr. 2 kunne være skænket af kongeparret; Böttiger 1924 67 f. Kongelige navnetræk, kalkmalede eller på inventar, kendes fra talrige kirker, se f.eks. Kerteminde Skt. Laurentii (*DK Odense* 1942) og Nyborg Vor Frue (s. 944 og 992) og kan ikke opfattes som vidnesbyrd om direkte kongelige donationer, men som en markør af kongens status som kirkens overhoved.

⁷⁶ RAO. *Sogneark*. Embedsbog. Beskrivelsen er gengivet i Böttiger 1924 67 f. De vinrankeomvundne søjler kan lede tankerne hen på billedskæreren Anders Mortensen, se bl.a. altertavlerne i Skt. Knuds Kirke i Odense, Dalum Kirke og Tommerup Kirke (*DK Odense* 539, 2847, 3283). Derfor er dog intet bevis.

⁷⁷ RAO. *Sogneark*. Embedsbog. Jf. også Böttiger 1924 67 f.

⁷⁸ Ved syn 1867 bemærkedes, at †disken skulle udskiftes, og det må formodes, at den nuværende disk er anskaffet kort efter, jf. RAO. *Sallinge provstiark*. Returnerede cirkulærer.

⁷⁹ Chr. A. Bøje, *Danske guld og sølv smedemærker før 1870 II*. Revideret og udvidet udgave ved Sven Fritz og Finn Grandt-Nielsen, Kbh. 1982, 4279 og 4045.

⁸⁰ Ulbølle fik egen oblatæske 1867, jf. inventar 1901 i RAO. *Holstenshus Gods*. Sager.

⁸¹ Ifølge Finn Grandt-Nielsen, *Fyns kirkesølv*, Odense 1983, 31 f., er de slipseformede figurer karakteristiske for mesteren Rasmus Pedersen og findes også på en alterkalk i Søllested Kirke (Båg Hrd.).

⁸² Bøje 1982 (note 79), 110.

⁸³ NM. Indb. ved M. T. Bredsdorff 1810; jf. også *Danske præsters indberetninger til Oldsagskommissionen af 1807*. Bornholm, Lolland-Falster og Fyn, Christian Adamsen og Vivi Jensen (red.), Højbjerg 1997, 267.

⁸⁴ 1963 blev nyt altertæppe og alterdug indviet, jf. RAO. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.

⁸⁵ RAO. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot. Her skulle alterskranken (ikke knæfaldet) fornyes.

⁸⁶ RAO. *Bispeark*. Syn over kirker og præstegårde; *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.

⁸⁷ KB. Burman Becker 1856.

⁸⁸ Korrespondance i NM; NM. Indb. ved Tycho Clemmensen 1988.

⁸⁹ Ved syn 1862 og atter 1867 bemærkes behovet for et nyt dåbsfad, jf. RAO. *Bispeark*. Sunds og Sallinge Hrd. I NM. Indb. ved J. B. Löffler 1886 omtales dåbsfadet som »nyt«.

⁹⁰ NM. Indb. ved Kirsten Weber 1955.

⁹¹ Susanne Wenningsted-Torgaard, »Et fynsk krucifiks med slægtninge i Sønderjylland. Krucifikser fra begyndelsen af 1300-tallet«, *hikuin* 26, Højbjerg 1999, 191–200.

⁹² NM. Indb. usigneret 1919.

⁹³ Cylinderfomede prædikestole kendes bl.a. fra Vor Frelses Kirke i København (1773, *DK KbhBy* 572), Kirkeby (s. 2096) og Horne (o. 1810).

⁹⁴ Böttiger 1924 67.

⁹⁵ Böttiger henfører †prædikestolen i Vester Skerninge og prædikestolen i Ulbølle til billedhugger Anders Mortensen, som bl.a. har udført prædikestolene i Vor Frue Kirke i Nyborg (s. 989 ff.) og Dalum Kirke (*DK Odense* 2854), jf. Böttiger 1924 67. I forskningslitteraturen om Anders Mortensen er de to stole dog ikke nævnt, og stilistisk synes prædikestolen i Ulbølle ikke at have meget til fælles med Mortensens arbejder; uden detaljerede beskrivelser af †prædikestolen i Vester Skerninge kan Böttigers formodning hverken be- eller afkræftes fuldstændigt. Se desuden note 76 om †altertavle nr. 2 (s. 3174). Om Anders Mortensen, se bl.a. Sven Arnvig, »Billedskæreren Anders Mortensen fra Odense og hans Arbejder i fynske Kirker samt Nakskov Kirke«, *Fynske Årbøger* II, Odense 1942–46, 157–213.

⁹⁶ NM. Besigtigelsesrapport ved Lis Sejr Eriksen 2012.

⁹⁷ Beskrevet som »barok«, jf. korrespondance i NM.

⁹⁸ Jf. lignende stol i Hatting Kirke (1786–87, *DK Vejle* 1568).

⁹⁹ Udseendet kendes fra fotografi (1906–1920) gengivet i Böttiger 1924.

¹⁰⁰ RAO. *Bispeark*. Syn over kirker og kirkegårde.

¹⁰¹ Udseendet kendes fra fotografi (1906–1920) gengivet i Böttiger 1924, som dog er noget utydeligt.

¹⁰² *Biskop Jacob Madsens visitatsbog* (note 5), 243; Plathe og Bruun 2010 (note 74), 1140.

¹⁰³ RAO. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot. Ved syn 1862 bemærkedes, at der skulle anskaffes en ny kirkeblok. Dette lader dog ikke til at være sket, men blokens nederste del ser i udskæring nyere ud og kan muligvis være sekundær.

¹⁰⁴ Jf. lignende i bl.a. Kværndrup Kirke (s. 2285).

¹⁰⁵ RAO. *Bispeark*. Syns over kirker og præstegårde; *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.

¹⁰⁶ *Fyns Tidende* 2. sept. 1954.

¹⁰⁷ Pulpiturets nøjagtige placering kendes ikke.

¹⁰⁸ Yderligere oplysninger om kirkens orgler findes i Den Danske Orgelregistrant.

¹⁰⁹ RAO. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot. Der er muligvis tale om den rundbuede, sortmalede tavle, som ses på et fotografi af koret i Böttiger 1924. I så fald hang tavlen endnu i kirken o. 1915 (jf. kandelabre 1906 og

†altermalerierne 3-4 (overmalet 1923), som fremgår af fotografiet).

¹¹⁰ RAO. *Menighedsrådsark.* Returnerede cirkulærer.

¹¹¹ *Böttiger 1924* 230 f.

¹¹² *Böttiger 1924* 231; Henning Thalund, *Fynske Kirkeskibe*, Svendborg 1989, 80.

¹¹³ Matthias Benninck leverede klokker til flere kirker på Fyn, se bl.a. Svendborg Skt. Nikolaj Kirke (s. 216), Odense Vor Frue og Norup Kirke (*DK Odense* 1136 og 4827).

¹¹⁴ NM. Indb. ved J. B. Løffler 1886.

¹¹⁵ Aase Faye, *Danske Støbejernskors*, Kbh. 1988, nr. 214.

¹¹⁶ Monumentet har desuden inv.nr. KMO/1947/409.

¹¹⁷ Ifølge Anne-Louise Sommer blev strofer fra et Johannes V. Jensen-digt fra romanen *Madam d'Ora* indhugget midt på stenen, jf. Anne-Louise Sommer, *Danske Designere. Kaare Klint*. Kbh. 2007, 76. I dag findes dog ingen spor efter dette.

¹¹⁸ Faye 1988 (note 115), nr. 151. Støbejernskorset er ikke omtalt andre steder.

VESTER SKERNINGE CHURCH

The church lies easternmost in the long village, where settlement is concentrated around the highway between Svendborg and Faaborg (cf. figs. 1-2 and 4). The elevated location emphasizes the church as the crowning glory of a unique and unusually well-preserved Funen village environment which includes the inn and related buildings as well as the parsonage on the north side of Fåborgvej, all but the church in thatched half-timbering.

The churchyard has preserved its old boundaries towards the north and west, while there have been gradual contractions towards the east and south. Towards the west the enclosure consists of a stone dike, while its course to the north, east and south consists of fitted fieldstone walls. The main entrance to the churchyard is from the west by a masonry portal of medieval brick whose carriageway gate must be assumed to be medieval (fig. 5). A smaller related pedestrian gateway was built before 1863 with small bricks. South of the churchyard lie a number of more recent buildings, including the parish community centre from 2018. In the actual churchyard an earlier mortuary chapel from 1922 is preserved (fig. 6).

Building. The church is a nave building whose core consists of a Romanesque nave, the western end of which was rebuilt in the Late Romanesque period. Around 1441-46 the chancel replaced the original structure and a Late Gothic dating also applies to the porch and tower, the latter possibly built in two tempi.

Of the Romanesque church which is of raw fieldstone with corner ashlar of travertine, the nave is still preserved, while the assumed narrower †chancel has disappeared. Remains of the original †chancel arch wall are however visible in the back walls of the nave (fig. 31). An original window is preserved in rebuilt form on the south side of the nave, while a granite lintel with relief decoration in the porch may be the remains of an original door (figs. 12 and 14-15). That no more is preserved is due to a Late Romanesque rebuilding that was mainly concentrated in the western end of the church, including the two doors and the west gable, which were entirely renovated. Most striking in this respect is the well preserved, unusually shaped north portal of brick, whose arches have however later been repurposed (figs. 13 and 16-17).

The nave-chancel, which was built after the demolition of the †chancel and †chancel arch wall, was probably built in the middle of the 1400s, since the roofing has been dated with the aid of dendrochronological analysis to c. 1445. The materials are raw fieldstone and brick, and the gable probably had †corbelling. The east window – with internal triple rebating – is preserved behind the internal facing, while the contours are visible on the facade (figs. 19 and 29). In the interior, instead of the †chancel arch wall, a pointed chancel arch was built, and in connection with this rebated piers for the groined vaulting of the chancel. The three vaults of the nave, on the oth-

er hand, are eightfold and with distinctive features in the form of characteristic severy abutments formed as a slightly corbelled course in the meeting with the arches (cf. fig. 33). The detail is known from many churches in the area, for example Tved, Kirkeby and Vester Åby (pp. 1838, 2073 and 3031).

The tower is from the Late Gothic and seems to have been built in two phases. The first phase involved the lower, fieldstone-built storey, while the second phase involved the vaulting and the upper storeys. Originally there was a door in the south wall just beneath the west gable of the nave, but this was bricked off with the heightening of the tower and the building of the stairwell (fig. 21). The pediments, which are very well preserved, are each decorated with seven high recesses which are however slightly trimmed, probably as a result of the taking down of the battlements (figs. 23–24).

The porch, which was built of brick and fieldstone outside the south door of the nave, is probably from the period around 1500. Here too the recess decoration of the pediment and the corbelling are very well preserved (cf. fig. 9).

Furnishings. The oldest item in the church interior is the Romanesque font (fig. 43); also from the Middle Ages is a crucifix (fig. 46), made in c. 1350, which however only came to the church in 1919. The two altar candlesticks (fig. 41) are from c. 1550, and the church's bell (fig. 60) was cast in 1594 by Matthias Benninck, Lübeck. The altar chalice (fig. 37) was donated in 1645 by the parson Gregers Knudsen Krag. An altarpiece and pulpit, both in Auricular Baroque style, were presumably set up in 1656. A Communion set for the sick (fig. 39) made in 1667 and a wafer box (fig. 38) from 1698 were donated by the parson Christopher Wielandt, probably in 1698. The church's poor box (fig. 49) is probably from the 1700s, the collection purse (fig. 50) probably from 1750–1800 and a parish meeting board (fig. 55) probably from the 1800s.

In 1817 a radical restoration was carried out, presumably at the instigation of the church owner Claus Frederik Berg. From this come the altar

painting (fig. 35) done in 1817 by C. W. Eckersberg, the cylindrical pulpit (fig. 47) and the church's pews (cf. fig. 33), with the re-use of some ends and backs from the older pews. In the period 1820–45 the threefold altarpiece (cf. fig. 34) and the Communion table (cf. fig. 34) were set up. From the second half of the 1800s come the paten (fig. 37) from c. 1868 and the tower door from the next year. The altar rail (cf. fig. 34) was probably renewed in 1896, and in the same year a new baptismal jug (fig. 44) was donated by the parson Jørgen Høegh Leunbach's two daughters. The church ship (fig. 58) was made in 1895–98 by the ship's carpenter Simon Jensen Kirkegaard, but only donated and hung up in 1920. The baptismal dish (fig. 44) was donated in 1903, also by the parson Jørgen Høegh Leunbach's daughters, and the next year the church acquired new hymn boards (fig. 56). Two candelabra (cf. fig. 34) were donated in 1906 by the cabinetmaker Mortensen, and a wine skimmer (fig. 40) is also from the start of the 1900s. Two boards listing parsons (figs. 53–54) are from c. 1930 and two chandeliers were hung up in 1936. In 1954 a new church door was installed, designed by the architect Hans Henrik Engqvist and made by Assistant Chief Constable Strøbech, Faaborg. A new altar carpet (cf. fig. 34) was probably consecrated in 1963 and in 1969 another chandelier was hung up, while at the same time the church was equipped with lampettes in the chancel, porch and tower interior. In 1981 the former parish chairman Christian Madsen donated a candelabrum (fig. 57) for use in baptisms. The most recent item in the church interior is the organ (fig. 52), made in 2002 by Th. Frobenius & Sønner.

Colour scheme. The church's colour scheme has consisted since 1968/69 of light, greyish-blue shades. In 1863 the woodwork was painted in a pearl-grey colour; before 1968/69 the fixtures have been in both dark and light oak colour. During the restoration of 2020 the church interior is undergoing repainting.

Sepulchral monuments. In the church are a memorial tablet (fig. 61) from c. 1864 and a tombstone (fig. 63) from c. 1846; a tombstone (fig. 62) from c. 1768 is now to be found in the churchyard.